

KULTÚRA

ROČNÍK XVII. – č. 4

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

19. FEBRUÁRA 2014

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRIŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0911 286 452 • e-mail: kultura@orangemail.sk • Cena 1,50 €

Veľké myšlienky sa vždy musia popasovať s prekážkami, lebo školská formácia je zafixovaná v mysliach natvrdo. Tí, ktorí sa dajú na cestu skúmania prameňov, podliehajú neznášanlivosti svojich vrstovníkov. Slovákom maďarská a česká škola napchávala do hláv ničím a nikým nepodložené tvrdenie, že predkovia Slovákov prišli na stredný Dunaj, až keď odtiaľ odišli germánske kmene.

Skutočná pravda je odlišná od tejto historickej lži. Prítomnosť starých Slovienov pod viacerými menami kmeňov dokladajú grécki a latinskí historici. A v súčasnosti aj nevyvrátiteľná vedecká metóda DNA.

Tak po poriadku uveďme doklady: Pápež Ján VIII. píše Svätoplukovi 14. júna 879 okrem iného aj toto: „...naši predchodcovia, svätí predstavitelia Apoštolskej stolice, od začiatku (Cirkvi) učili Vašich predkov.“ Moravskí vladykovia po zatknutí arcibiskupa Metoda píšu pápežovi do Ríma, prosia o pomoc a argumentujú: „...veď naši pred-

Kresťanstvo na starom Slovensku

podľa latinských prameňov

kovia prijali vieru od svätého Petra!“ Spisovateľ Juraj Papánek vo svojej latinskej knižke *Historia gentis slavae* jasne píše, že prvých dvoch misionárov - Syra a Juventia - poslal svätý Peter pred rokom 50, keď nitriansky kráľ Vannius odišiel do emigrácie k Rimanom (...*evangelium predicasse tempore rege Vannio*).. O päťdesiat rokov po pápežovi Jánovi VIII. píše Ján X. dalmatínskemu kráľovi Tomislavovi, že slovenské krajiny v Podunajsku prijali kresťanstvo už v dobe apoštolov Petra a Pavla. Bolo to roku 925 (*escam praedicationis Apostolicae ecclesiae perceperunt*). Isto si spomeniete na mnícha Nestora z Kyjeva,

ANTON SEMEŠ

ktorý hovorí, že apoštol Pavol chodil po „obojích Moravách“.

Zo všetkých spisovateľov je pre nás najcennejší Ptolemajos z Alexandrie, ktorý na konci prvej polovice 2. storočia tvrdí, že všetky kmene v Podunajsku prijali spoločné meno - Sloveni, čiže Sloveni. Kresťanstvo u nás duželo aj prílivom utekajúcich kresťanov z ríšskeho územia pred prenasledovaním. Rímski spisovatelia, pod tlakom zmien na území na východ od Dunaja, začali všetkých označovať už nie barbari ale Germáni. V latinčine vtedy slovo Germán znamenalo blízky, susedský, federálny. V dnešnom slova zmysle Germán sa začalo používať až v 11. storočí za cisárov Posália - Ottonovcov. Pre Rimanov v antike Nemci boli známi ako Alemáni a Nemecko ako Alemánia.

V 2. storočí silné svedectvo o kresťanstve u nás dodáva apologet Tertulian v knižke *CONTRA IUDEOS*. V 7. kapitole uvádza, že „všetky mestá na východ od Dunaja otvorili brány Kristovi.“ A naše kresťanstvo je podľa jeho informácií také isté ako v Ríme, v Španielsku, v Afrike, v Alexandrii, v Egypte a ako v Palestíne. Dodáva čitateľom: „Nepochybuj o tom, veď vidíš, že je to tak. „Za markomanských vojen v 2. storočí sem prišiel aj sám cisár Markus Aurélius. S légiou, ktorá smerovala do Nitry a k zlatonosným baniam, zarazili tábor na Hrone pred Slovenskou bránou. Tam napísal aj svoje „dielko“ *ROZHOVORY SO SEBOU*. Iná légia generála Pertinaxa bola obkľúčená v nejakej veľkej doline a nemali vodu pre seba a vojenské kone. V zúfalstve dal generál príkaz modliť sa za dážď postupne pohanským kňazom zo šiestich plukov. Nezabralo to, smäd stúpalo, bolo horúce júlové leto. Nakoniec pokľakol 7. kresťanský pluk a so svojimi kňazmi prosili Krista o dážď.

(Pokračovanie na 2. strane)

Snímka: Teodor Križka

www.kultura-fb.sk

Žijeme v čase, keď sa idey menia ako odevy módnych návrhárov. Sotva zlyhá jedna, už sa po móle premávajú vychudnuté modelky s druhou. Prechádzajú sa na vysokých opätkoch, viac odhalené ako odeté. Tak je to aj so situáciou vo svete. Po ére osobností na mólo vystúpili osoby, ktorých sa národná centrifúga zbavila, ale skončili v zázračnej záchytnej sieti ako chodci po lane v cirkuse. Hnev vlastného národa bol pre ich kozmickú loď palivom. Vynieslo ich to na európsku a niektorých aj celosvetovú scénu. A odtiaľ odkazujú nielen vlastným, ale všetkým nám hrôzostrašné správy. Vyhrážajú sa nám nevedomým, za-

Je to ešte kultúra?

TEODOR KRIŽKA

ostalým a tupým, že je našou povinnosťou čo najskôr zmeniť pohľad na sexuálnu orientáciu, ba najlepšie úplne sa sexuálne preorientovať, dôkladne sa preskúmavúc, či sme ozaj tým, čím sme. Odkazuje nám, že pri najmenšej kolízii nám odoberie vlastné deti a podaruje ich talentovanejším vychovávateľom, napr. lezbickému páru, ktorého údajná láska akoby iba drobným nedopatrením nevvrholí v splodení nového života. Deťom zas odkazuje, že musia mať právo voľby, či žiť chcú, alebo ani nie.

Výpočet novôt postmodernej doby sa tým samozrejme nevyčerpáva. Ak by sme si zalistovali v staršej vedeckofantastickej literatúre, zarazilo by nás, aká bola „prorocká“ a čítali by sme tú súčasnú ako „cestovnú mapu“ do čias, ktoré nás čakajú.

Ozaj, cestovná mapa! To je len taký eufemizmus, za ktorý sa skrýva pretláčanie všetkých týchto navýsosť antihumaných a zvrátených myšlienok. Vlastne dajú sa vôbec ešte nazývať myšlienkami? Je správne nazývať kultúru smrťou kultúrou?

Som hlboko presvedčený, že kultúra je čosi výsostne pozitívne. Kultúra je všetko, čím človek prerastá strach zo smrti a hľadá odpovede na ontologické otázky tak, aby vyústili do zmyslu. Dokazovať nezmysel bytia čo i len tým, že kultúru zúžime na uspokojovanie zmyslových vnemom, na konzum, je v skutočnosti pohrdanie kultúrou a zmyslom ako takým.

Prirodzene, tam kde niet vyššieho zmyslu, kde niet skutočnej kultúry, teda kultúry života, niet ani perspektívy. Existuje iba každodenný vlčí zápas o holé prežitie. Je iba machiavelistické vyklamávanie na úkor každého a všetkých. Je iba zámerna pravých hodnôt falošnými. Je opak života - smrť.

Nedávno som si pozrel rakúsky dokumentárny film o pozadí takzvaných farebných revolúcií. Odvážni dokumentaristi odokryli celú nahotu manipulácie málo či úplne nerozhľadeným davom, najlepšie mládežou, za pomoci skorumpovanej časti vládnych štruktúr, ktoré zrádzajú za príslub beztriestnosti a záruku účasti v novom „pre-revolučnom“ usporiadaní pomerov.

Americká vrcholová politička Victoria Nulandová ani neskrýva, že na revolučné zmeny na Ukrajine jej vláda vynaložila päť miliárd dolárov. Uverejnenie záznamu je telefonického rozhovoru s veľvyslancom na Ukrajine dokonca dokazuje, že USA sa pritom nemienia deliť ani s EÚ. Prítom nemeckí kresťanskí demokrati vynaložili taktiež nemalé prostriedky na to, aby pripravila na prezidentský post populárneho bo-xera Klička, známeho nielen z mnohých víťazných súbojov na svetových šampionátoch, ale aj z tituliek homosexuálnych časopisov. Celkom „demokraticky“, teda zákulisne rozhodli, že do čela sa musí dostať iná osoba - Jaceňuk.

Nuž tak je to na tomto svete, ktorému sa páči nazývať sebazáhubu kultúrou.

Roku 2013 vyšla v Academii, Praha, v českom preklade podnetná kniha z roku 2010 od kardinála Reinharda Marxa *Kapitál. Autor niekoľko rokov pôsobil ako profesor katolíckej sociálnej náuky. V súčasnosti je arcibiskupom mníchovským a freisingkým. Dôvod, prečo si zaumienil „hovoriť“ s Karolom Marxom, súvisí s jeho životopisom. Má nielen rovnaké priezvisko, ale aj to, že roku 2001 bol vymenovaný za trevírskeho biskupa, teda v meste, kde sa K. Marx v roku 1818 narodil a v ktorom strávil svoje detstvo a mladosť.*

Článok nie je recenziou knihy a nemá ani v úmysle hodnotiť názory autora, resp. s nimi polemizovať. Určite by bolo žiaduce pripraviť a publikovať komplexné posúdenie analyzovaných problémov a najmä navrhovaných riešení týkajúcich sa reformy kapitalistického systému, ktorými sa kniha zaoberá. Nato však treba mať k dispozícii odborníkov spoločenských vied, ktorí sú náležite oboznámení nielen s názorami R. Marxa, ale aj ním citovaných jeho predchodcov a súčasníkov, ako aj s prácami jeho „protivníkov“, predovšetkým s dielami K. Marxa.

Článok má informačný charakter a sústreďuje sa na oboznámenie s úvahami Reinharda Marxa, prezentované v kocke v úvodnej časti knihy, nazvanej „Namiesto úvodu - Marx píše Marxovi“ (s. 21 - 34), v ktorej autor uvádza niektoré jeho totožné ako aj odlišné ponímania skúmaných otázok oproti tvrdeniam Karola Marxa a predkladá k nim svoje názory. Preto článok preberá viac-menej doslova myšlienky a

Reinhard Marx „píše“ Karolovi Marxovi

polemiky R. Marxa z tejto kapitoly. Týmto postupom sa sleduje to, aby sa dôsledne zachovala reálna podstata výkladu autora. Taktó prezentovaná sústava poznatkov z danej kapitoly (čiže bez môjho komentára) má poslúžiť čitateľom zamyslieť sa nad originálnymi úvahami R. Marxa, ale zároveň pripraviť ich na hlbšie štúdium knihy za účelom hľadania potrebnej reformácie súčasného prehnitého spoločenského a ekonomického kapitalistického systému. Štúdium tejto knihy a inej podobnej literatúry možno vrelo odporúčať našim politikom, z ktorých mnohí majú v tejto oblasti veľmi plytké vedomosti, a preto často iba tárajú, ale aj niektorým „vedeckým odborníkom“ spoločenských vied, aby si obidve skupiny uvedomili, že cieľom, resp. bôžikom ich činnosti nie je kariéra a peniaz, ale starostlivosť o človeka.

Na začiatku svojho pojednania v časti „Namiesto úvodu“ sa Reinhard Marx zastavuje pri vymedzení odboru kresťanskej sociológie, ktorý vyučoval skôr, ako sa stal diecéznym biskupom. V tejto súvislosti autor tvrdí, že ľudia nevediaci, čo si počať s uvažovaním K. Marxa a R. Marxa v prípade tohto odboru, „... celkom správne rozoznávajú, že cirkevná sociálna náuka sleduje podobný záujem, aký sledoval svojho času K. Marx, t. j. snažiť sa odhaľovať a pranierovať sociálnu nespravodlivosť, snažiť sa prepozičovať hlas chudobným a vykorisťovaným, čiže tým, ktorí nemajú v spoločnosti žiadne lobby a dopomôcť im k právu.“

Nadväzujúco na to R. Marx pripomína K. Marxovi, že Vy až príliš dobre viete, že cirkev už v 19. storočí nehodlala prenechať sociálnu otázku výhradne Vám a komunistickému hnutiu. Ďalej píše, že Vy

ste ešte neboli na svete a sociálne angažovaní kresťania ako Franz von Baader (1765 - 1824) a Adam Heinrich Müller (1779 - 1829) ostro kritizovali kapitalizmus a upozorňovali na núdzu robotníkov, ktorí drelí v novodobých továrňach.

Súčasne ho upozorňuje na skutočnosť, že v roku 1848, keď sa uverejnil Manifest komunistickej strany, katolícky kňaz a poslanec svätovavelského parlamentu Wilhelm Emmanuel von Ketteler útočil vo svojich známych adventných kázniach v mohučskom dome na vtedy vládnuce poňatie vlastníctva, takisto kritizoval egoizmus mnohých majetných a ich bezcitnosť voči núdza chudobných, najmä robotníctva. Ketteler na rozdiel od Vás nechcel odstrániť vlastníctvo, ale už vtedy zdôrazňoval nasledovné, čo sa o sto rokov napísalo do nemeckej ústavy: Vlastníctvo zaväzuje. Jeho užívanie nech zároveň slúži blahu verejnosti.

Ketteler sa preslávil ako „robotnícky biskup“, ktorého po celý život zamestnávala starosť, akú biedu trpí priemyselné robotníctvo. Pisateľ pripomína K. Marxovi, že istotne si na neho dobre spomínate, lebo jeho aktivita išla Vám svojho času poriadne na nervy. Lenže Ketteler nič také nerobil, aby stabilizoval buržoázno - kapitalistický systém. Podporoval zakladanie kresťanského robotníckeho hnutia a vyzýval štát, aby so svojimi zákonmi chránil robotníkov pred vykorisťovaním a ponižujúcimi pracovnými podmienkami.

Autor ďalej konštatuje, že ani u súkromného vlastníctva a ani pri strete práce a kapitálu sa nepresadil v 20. storočí - prinajmenšom v Nemecku a v ďalších priemyselných zemiach - návrh K. Marxa na radikálny prevrat, ale Kettelerova myš-

lienka štátneho pracovného a sociálneho práva a odborovej svojpomoci robotníctva. Práve špecificky v Nemecku sa vytvorilo spojené s týmto procesom sociálne - trhové hospodárstvo.

Ďalej vyslovuje veľké pochybnosti, že by K. Marx uvažoval naozaj o tom, aby sa uchýlil k tak sporným a pochybným osobám, ako boli Lenin a Stalin. Súčasne pripomína K. Marxovi, že veľmi dobre vie, že podľa jeho filozofie dejín nebolo vôbec možné, aby sa v Rusku konala nejaká revolúcia. Kapitalizmus je predsa podľa Vášho názoru nutné štádium dejín, ktorým musí prejsť priemyselné spoločenstvo, kým bude akumulácia kapitálu a odcudzenie robotníctva kulminovať v bode, kedy sa vývoj intenzívne zmení v komunistickú revolúciu. Cársky ríšsky štát vtedy feudálne štruktúrovaný agrárny štát.

O niečo neskôr pisateľ uvažuje o otázke, či na konci 20. storočia, keď „kapitalistický Západ“ dobyl víťazstvo v boji systémov nad „komunistickým Východom“, predsa len nebolo skoro, aby sa nad Vami a Vašimi ekonomickými teóriami lámala palica. V druhej polovici minulého storočia skutočne to vyzeralo tak, ako by ste sa mýlili. Kapitalistická priemyselná spoločnosť, ktorá sa vďaka tarifnému systému, spolurozhodovaniu zamestnancov a celému sociálnemu a pracovnému právu zmenila na spoločnosť zarábajúcich občanov a premenila robotníkov trhovno - hospodárskeho systému na podielnikov na jeho úspechoch. Vtedy sa zdalo, že blahobyť je možná pre všetkých.

Nadväzne konštatuje, že dnes sa nám dostáva poučenie, že integrovaná spoločnosť zarábajúcich občanov 20. storočia je historickou vý-

Kresťanstvo na starom Slovensku

podľa latinských prameňov

(Pokračovanie z 1. strany)

Vtedajší spisovatelia - pohanskí aj kresťanskí - opisujú tú udalosť ku dňu 11. júla 172. Nakoniec vyprosili búrku a hojný dážď, ktorý je v literatúre tých čias označený za ZÁZRAČNÝ DÁŽĎ (imber miraculosus). Légia dostala pomenovanie BLESKOVÁ (Fulminax). Biskup Gregor z Nissy v 4. storočí píše, že ten pluk organizovali vždy z mesta Mytilény na bohatom ostrove Lesbos v Egejskom mori.

V 3. storočí nám Paulus Orosius - cirkevný spisovateľ - dodáva informáciu o biskupoch. Píše, že za pontifikátu pápeža Kornela roku 251 bol zvolaný koncil v Ríme. Prišlo 61 biskupov. Medzi nimi aj dvaja spoza rímskej hranice: jeden z Nitry (de Zubura) a druhý z Agrie (Jäger).

V 4. storočí po Milánskom edikte cisára Konštantína Veľkého nastal v ríši pokoj. Cirkev dostala slobodu, vrátili jej zhabané majetky a zmnožili sa kontakty medzi Rímom a bývalým barbarikom. Nám svätili biskupov arcibiskupi z Akviley. Pred koncom storočia prišiel na vyjednanie pokoja osobne cisár Valentinianus do Brigétia

(do dnešného Komáromu) v Panónii. Sedel na parádne upravenej dune, obkolesený telesnou strážou. Vyslanci z Nitry v značnom počte dojednávali s ním podmienky. Cisár bol neústupčivý a situácia sa vyhrotila. Vtedy - ako píše Marcellinus Appianus - jeden z vyslancov vyzul čižmu a šmaril ju smerom do výšky k cisárovi. Ten dostal infarkt, odniesli ho do mesta, kde aj zomrel. Appianus nám zachoval aj bojový pokrik vyslanca. Zreval: „Morho, morho!“ Odborníci na heslá a bojové pokriky to porovnávajú s chorvátskym pokrikom: „Udri, udri!“ a starouhorským: „Rajta, rajta!“

V tomto storočí na konci vstupuje do dejín Cirkvi nadaný muž - Hieroným zo severnej Dalmácie. Na štúdiá odišiel do Ríma, kde si osvojil latinčinu a gréčtinu. Potom odišiel do Sýrie, kde sa naučil aramejštinu a v Jeruzaleme od konvertovaného rabína starú hebrejštinu. Jeho životopisec dodáva: a okrem toho ovládal svoju materinskú reč - dalmáčinu. Pred odchodom do Orientu ešte sa išiel rozlúčiť s bratom, ktorý bol mníchom na morských ostrovoch. Ostal medzi nimi nakoniec dva roky. Toto mníšske spoločenstvo (kaludri) nazval

Pavol Jozef Šafárik „glagoláši“. Pripojili sa k svätému Benediktovi na Monte Cassine a prijali jeho regulu. Používali latinskú terminológiu, ale grécky obrad s dalmátskym liturgickým jazykom.

Na konci 4. storočia sa po celej Cirkvi rozšíril ariánsky blud. Podporovali ho aj niektorí cisári a ženy z cisárskeho dvora. Rozšíril sa do Podunajska aj k Slovenom. Na vzdelávanie kádrov potrebovali písmo - abecedu. Viaceré ariánske národné cirkvi si vytvorili svoje abecedy. Vojenské gótske družiny prenikli z východu do Podunajska a najmä Západní Góti sa tu zdržali vyše päťdesiat rokov. Aj oni mociensky upevnili arianizmus, než odtiahli do Portugalska. Pre všetky tieto vandrovné kmene bola Rímska ríša zaslúbenou vtedajšou Amerikou.

Nástupom arianizmu končí Prvá evangelizácia starých Slovenov. Druhú evangelizáciu vyplnili mníšske skupiny z Írska, z Nemecka, z Itálie a Dalmácie („iz Griek“ - glagoláši). Tretiu realizovali bratia zo Solúna. Bola to carhradská misia.

nimkou, s ktorou sa budeme musieť rozlúčiť. A to nám nehovoria nejakí pozostali priaznivci K. Marxa, ale tvrdí to nejednen hospodársky expert a politik. Ich poslanstvo znie: Útulné časy národného štátu blahobytu sú vzhľadom k ekonomickej globalizácii u konca a už sa nikdy nevrátia.

V spojitosti so súťažou lokalít možno v celom svete pozorovať, že dane z výnosu podnikov a zo súkromných príjmov sa znižujú, zatiaľ čo komunálne odvody a spotrebné dane stúpajú. Nedá sa teda poprieť, že tento vývoj prebieha predovšetkým na úkor chudobnejších občanov. Súčasťou krízy je aj odbúvanie sociálnych vymožeností a deregulácia. Odbory sa búria proti takému vývoju, ale zdá sa, že sú čím ďalej bezmocnejšie. V globalizovanej ekonomike sa totiž už nemôžu obmedzovať na to, že budú v národných pracovných zápasoch uplatňovať záujmy zamestnancov proti záujmom kapitálu. Musia sa tiež pokúšať zabráňovať kapitálu, aby robil to čo, zamestnanci spravidla tak ľahko robiť nemôžu, t. j. Aby títo odchádzali z krajiny.

V tomto kontexte cituje autor súčasného sociológa Manuela Castella, ktorý hovorí o modernej „sieťovej spoločnosti“, kde platí vzorec: „Kapitál je v podstate globálny, práca je zvyčajne lokálna“. Takto sa zväčšujú možnosti aktivity investorov, špekulantov a finančných žongléro, kým tí, ktorých zárobok je odkázaný na prácu rúk ocitajú sa v nevýhode. Castell súčasne tvrdí, že „za podmienok sieťovej spoločnosti kapitál je globálne koordinovaný a práca je individualizovaná“.

Aby naša pospolitosť prežila - zdôrazňuje sa v knihe - , je naliehavé vziať na vedomie niektoré jej bolestné pravdy. Z nich uvádzame:

Rozdiely medzi chudobnými a bohatými ako dôsledok globalizácie a nevyhnutných politických prispôbo-

vacích opatrení sa v budúcnosti zväčšia v Európe i v Severnej Amerike.

Najmä zamestnanci sa budú musieť pripraviť na nepríjemné zásahy, pretože mzdy vo vysoko rozvinutých krajinách sú príliš vysoké na to, aby mohli konkurovať tým, ktoré sa vyplácajú v rozvojových zemiach. Pokiaľ zamestnanci nebudú ochotní rozlúčiť sa so svojim „uvažovaním o nároko-“ , budú podniky nútené odsťahovať sa do krajín s lacnou mzdou a v nich vyrábať.

Ale nielen to. Vzhľadom na globálnu konkurenciu jednotlivých lokalít a s tým spojenou súťažou musia sa zamestnanci pripraviť aj na to, že z nich bude môcť čoraz menej zachovať svoje pracovné miesto. Preto by sa mali celý život učiť, aby mohli spĺňať nové požiadavky trhu.

Napriek nižším mzdám mali by sa zamestnanci pripraviť na to, že im štát a sociálne poistenie už nebudú môcť zaručiť výdatnú ochranu pred zvrtním života. Preto by sa mali viac starať o vlastnú prevenciu - o starobu a pre prípad nemoci a o vlastnú starostlivosť.

Rozdiel v životnej úrovni medzi chudobnými a bohatými krajinami skôr narastá a v celom svete stúpa relatívna chudoba. Ekonomická globalizácia sa v merkantilnom chápaní urýchľuje a to smerom od tých bohatých zemí k tým chudobnejším. Toto sa však nedeje nejakým priateľivým dohodávaním. Medzinárodný menový fond, Svetová banka a Svetová obchodná organizácia vyvíjajú na rozvojové zeme značný tlak, aby otvorili svoje kapitálové a tovarové trhy.

S prekvapením som zistil - píše autor - , že ste pán K. Marx už pred 150 rokmi predpovedali, že nás čaká „pohltenie všetkých národov do siete svetového trhu a tým i etablovanie medzinárodného charakteru kapitalistického systému... Namiesto starej miestnej a národnej samostatnosti a uzavre-

tosti, nastupuje všestranný styk a všestranná závislosť národov.“

Autor súčasne konštatuje, že mali ste zrejme pravdu, že kapitál neustále usiluje o svoje rozmnoženie, že v tomto úsilí je v pravom slova zmysle nespútaný, a že tendencia k ekonomickej globalizácii je kapitalizmu imanentná.

Ďalej dodáva, že mali ste - ako sa zdá - pravdu aj v predpovedi, že z tohto vývoja bude profitovať predovšetkým kapitalista, v rukách ktorého sa bude hromadiť čoraz viac kapitálu.

K dôsledkom globalizácie sa v máji roku 2003 vyjadril v jednom prejave pred pracovníkmi spoločenských vied pápež Ján Pavol II týmito drastickými slovami: „Je otravné s dívať na globalizáciu, ktorá neustále sťažuje životné podmienky chudobných, ničím neprispieva k liečeniu hladu, chudoby a sociálnej nerovnosti, a ktorá pošlapáva životné prostredie. Tieto aspekty globalizácie môžu viesť k extrémnym protirekciám, t. j. k nacionalizmu, religióznemu fanatizmu a dokonca k terorizmu.“

Túto otrasnú situáciu vo svete potvrdzujú tiež nasledovné údaje: Po celom svete žije dnes miliarda ľudí v extrémnej chudobe. Oni musia vyjsť z menej než s jedným dolárom na deň, čo znamená, že ich prežívanie je bezprostredne ohrozené. Táto dramatická chudoba je protikladom dramatického bohatstvu niekoľko málo jednotlivcov. Viac ako polovica celosvetového majetku je v rukách čírych dvoch percent ľudstva. Najbohatšie percento svetového obyvateľstva disponuje s viac ako 40 percentami svetového majetku. Na celú chudobnejšiu polovicu ľudstva pripadá len jedno percento svetového majetku.

Nato kardinál konštatuje: Zdá sa, p. K. Marx, že mali ste pravdu nielen so svojou teóriou o pokračujúcej akumulácii a koncentrácii kapitálu, ale i so svojou teóriou o centralizácii kapitálu, teda o „vyvlastňovaní kapitalistu kapitalistom, o premene mnohých menších kapitálov v menší počet väčších...“ V globálnej súťaži sa menšie a stredné podniky skutočne dokážu čím ďalej tým ťažšie presadzovať voči konkurencii veľkých, najmä „globálnych hráčov.“

To, čo platí pre vyššie uvedené tendencie u závodov a podnikov, možno vypozerovať aj u príjmov jednotlivcov. Nožnice sa roztvárajú, a to predovšetkým v USA, čiže v kapitalistickej „vzorovej zemi“, ktorú Európa velebí ako príklad. Tam možno skutočne vidieť, že bohatí sú čoraz bohatší, chudobní stále chudobnejší a kedysi široká sociálne zabezpečená stredná trieda sa ocitá v tiesni. Na dôkaz tohto trendu arcibiskup cituje známeho amerického profesora ekonomie Lestera C. Thurowa, ktorý uvádza, že od roku 1973 do roku 1994 vzrástol hrubý národný produkt USA na obyvateľa o 33 percent, zatiaľ čo priemerná týždenná mzda robotníkov a zamestnancov (nie vo vedúcich pozíciách) klesla v tomto čase o 19 percent. V roku 1994 boli americké mzdy danej zamestnaneckej skupiny na rovnakej úrovni ako na konci päťdesiatych rokov. Toto dokumentuje, prečo v Spojených štátoch výrazne vzrástol počet „working poor“, teda ľudí, ktorí napriek tomu, že sú zamestnaní na plný úväzok, žijú pod hranicou chudoby. V rovnakom časovom období sa príjmy ľudí so špičkovými zárobkami pritom zmnohónasobili.

Autor tvrdí, že o tom, že také rozpor existujú, sa ťažko dá pochybovať. Potvrdzuje to tiež názor bývalého spolkového prezidenta Horsta Köhlera, svojho času šéfa Medzinárodného menového fondu, ktorý

napísal: „Extrémne nerovnováznosti v rozdelení ziskov z blahobytu čoraz viac ohrozujú politickú a sociálnu stabilitu“.

V kontexte s týmito rozpormi autor knihy sa obracia na „svojho partnera“ a píše mu: „Páne K. Marx, hovorili ste o tom, že buržoázno - kapitalistická spoločnosť zaručuje len formálnu slobodu, ale reálnu slobodu ľudí trestuhodne ignoruje. Zároveň ste predpovedali, že ľudia si to, čo sa im upiera, jedného dňa vezmú.“

Autor mu v tom protirečí a tvrdí, že veci sa ešte tak ďaleko nedostali. Revolúcia proletariátu, ktorú ste prorokovali, dáva na seba naďalej čakať. Ale kapitalizmus je dnes zreteľne v tiesni sebaobrany, možno takej, v akej za posledných sto rokov nebol.

Antiglobalizačné hnutie je dnes politickou veličinou, zasahujúcou celý svet a spájajúcou ľudí naprosto odlišného zemepisného a sociálneho pôvodu proti medzinárodnému kapitalistickému režimu. Bok po boku protestujú odborári a intelektuáli, socialisti a kresťania, mladí i dôchodcovia, študenti i poľnohospodári.

Niečo sa zároveň deje nielen v základni, ale i na špičke nejedného štátu. Napríklad Južná Amerika zažíva prudký obrat doľava, aký tu v dejinách nebol. V tejto súvislosti sa spomína bývalý venezuelský prezident Hugo Chávez, ktorý podľa neho vystupoval občas ako „ľavicový mesiáš“ Latinskej Ameriky.

Aj väčšina ostatných latinskoamerických zemí má dnes viac alebo menej ľavicovej vlády. Nesklúšajú „socialistickú revolúciu zhora“. Majú však dištancovaný vzťah k USA. Mnohí Juhoameričania prejavujú dnes veľkému susedovi na severe nedôveru, nie zriedka i otvorené nepriateľstvo. V USA vidia hlavného aktéra kapitalistického „neoliberalizmu“.

Aj v starých priemyselných národoch sa ľudia stále viac bránia. Vývoj v posledných rokoch podnietil obavy ľudí z globalizácie a bola otrasená ich dôvera v trhové hospodárstvo. Podniky zhrabujú miliardové zisky a súčasne obmedzujú pracovné miesta. Naportí tomu manažéri zarábajú milióny a medzinárodná kríza finančného trhu ukazuje, ako silne určuje dnes náš osud anonymný kapitál. Banky a fondy tratia miliardy v špekuláciách, ale účet platia iní. Za straty bánk preberá zodpovednosť daňový poplatník.

Zisky sa privatizujú, straty socializujú. Ak toto je pravidlo, potom sa nemožno čudovať, že podľa jednej štúdie Bertelsmannovej nadácie pokladá 73 percent Nemcov ekonomické pomery v svojej zemi za nespravodlivé.

Na položenú otázku autora, či chod dejín preda len nedá za pravdu doktorovi K. Marxovi, že kapitalizmus preda nakoniec zahynie vlastnou rukou, tvorca knihy mu celkom otvorene odpovedá: Ja v to nedúfam, a to z niekoľkých dôvodov:

Predovšetkým takú možnosť nevidí. Veď akoby za hranicami určitého trhového systému mohla sa zabezpečiť spústa ľudí žijúcich po celom svete nevyhnutým tovarom a službami. Alternatívny model centrálne spravovanej ekonomiky v sovietskom komunizme každopádne celkom stroskotal.

Je mi známe - konštatuje ďalej -, že komunistický hospodársky systém vymysleli a uviedli do chodu Vaši bolševickí „učeníci“ a nie Vy. Ale keď sa v priebehu dejín ľudia pokúšali uskutočniť Váš program zospolonšenia výrobných prostriedkov, vyústilo to nakoniec do zoštatnenia. Preto pripomína mu, že nad tým by ste sa mali zamyslieť. Pritom tá obrovská koncentrácia ekonomickej moci v rukách malej vláducej kliky pravidelne viedla k politickej diktatúre. Istotne ste nechceli, aby vo Vašom mene

sa inštaloval sovietsky komunizmus. Ale že vo Vašom mene mohol byť, nie ste na tom so svojimi spismi bez viny.

Dôsledky Vášho myslenia boli nakoniec katastrofálne. „Reálny socializmus“ zanechal po sebe v štátoch východnej Európy, ako napísal kardinál Joseph Ratzinger, bývalý pápež Benedikt XVI, v roku 2000 „smutné dedičstvo zničených zemí a zničených ľudí.“ Vo svojej encyklike Spe salvi charakterizuje vystihujúco Váš omyl taktou: „On zabudol, že človek zostáva stále človekom.“

Autor knihy napokon K. Marxovi „píše“: Napriek celkovému rešpektu voči Vaším bystrým postrehom a myšlienkam som stále rozhodnutým odporcom Vašich teórií. Som naďalej verný tradícii svojho spolubrata biskupa Kettelera, ktorý sa tak ako Vy staval proti primitívnemu a neobmedzenému kapitalizmu, ale trhovu ekonomicky systém nechcel odstrániť, ale ďalej sociálne rozvíjať. Ketteler už v roku 1868 žiadal, aby sa na nepopierateľné „jeho jednotlivé zlé dôsledky hľadali liečivá, a aby sa robotníci, pokiaľ je možné, podieľali na tom, čo je na systéme dobré...“

R. Marx ďalej pokračuje: V 20. storočí sa v štátoch, ktoré skoro industrializovali, skutočne podarilo túto požiadavku uviesť do života. Sociálne reformný pokus „skrotiť“ kapitalizmus a rozvíjať ho stanovením riadneho politického rámca v sociálne trhovom hospodárstve bola jediná správna cesta, ktorá nemá ani dnes rozumnú alternatívu. To nie je nejaká kresťanská sociálna romantika. Za touto cestou sú mená veľkých liberálnych ekonómov, z ktorých autor uvádza najmä Ludwiga Erharda, Waltera Euckena, Franza Böhma, Alexandra Rüstowa, Wilhelma Röpku a Alfreda Müllera - Armacka. Po druhej svetovej vojne bolo im zrejme, že trhové hospodárstvo bude mať najskôr budúcnosť nie ako číra ekonomická, ale len rozhodná mravná alternatíva k marxizmu.

Autor trvá na takto zdôvodnenom rozdielne medzi sociálne trhovom hospodárstve a nespútaným kapitalizmom. Činí to predovšetkým z hlbokého presvedčenia, že sociálne vzťahy v našom svete by sme mali rozvíjať nielen efektívne, ale i spravodlivo. Ekonomika nie je samoúčelná a mala by byť - ako niekedy vystihujúco povedal Alexander Rüstow - „služobnicou ľudskosti“. Primitívny kapitalizmus sa obracia proti človeku, a preto nebude nikdy natrvalo prijateľný.

Reinhard Marx končí svoj „list“ v kapitole „Namiesto úvodu“ vetou Oswaldova von Nella - Breuninga, syna mesta Trevíru a asi najvýznamnejšieho predstaviteľa katolíckych spoločenských vied v 20. storočí, nasledovne: „Katolícka sociálna náuka vidí v K. Marxovi svojho veľkého protivníka, prejavuje mu však svoj rešpekt.“

Mons. Prof. PhDr. Tomáš Halík, Th.D, profesor sociológie na Filozofickej fakulte UK, vo svojom predslove ku knihe píše, že kardinál Marx má zmysel pre humor, preto na spestrenie článku uvediem ešte vtipnú záverečnú časť anekdoty o jeho menovcovi, ktorá znie: K. Marx príde pred Boží súd a Hospodin ho vpustí do neba. Odovzdá ho sv. Petrovi, aby ho primerane zamestnal. Peter mu prideli úlohu telefonistu v ústredni a oznámi mu: Nás tu stále niekto obťažuje, že chce hovoriť s Bohom. Tak budeš brať hovory a sústavne opakovať to, čo si tvrdil už na zemi. Žiadny Boh tu nie je. Za nejakú dobu príde svätý Peter za dvere vypočuť si, ako K. Marx plní svoju úlohu. Žiadny Boh tu nie je, volá K. Marx opakovane do slúchadla. Ale následne ticho a spriahnuto dodáva: „Ale skoro sa vráti.“

Teraz sa budem zaoberať najponurejšou a najzložitejšou časťou úlohy, ktorú som si vytýčil - obdobím mladosti, ktoré je plné pochybností a morbidností a vášni a ktoré, aspoň čo sa mňa týka, zanechalo vo mne už navždy istotu, že hriech objektívne existuje. Skôr než tak urobím, načim ešte vysvetliť jednu vec.

V otázkach náboženstva ma vždy zaujímali spory o najprovokatívnejších problémoch a napokon som zaujal stanovisko, ktoré samo o sebe bolo pre mnohých provokáciou. Zamútil som svojich prívržencov a

GILBERT KEITH CHESTERTON

Z autobiografie

mnoho ďalších múdrych a rozvážnych ľudí tým, že sa zo mňa náhle stal kresťan, ortodoxný kresťan, a napokon katolík hlásiaci sa k Rímskokatolíckej cirkvi. Za väčšinu skutočností, s ktorými tak vehementne nesúhlasia, sa však ani trochu nehanbím. Ako apológeta som pravým opakom apológétov.

Ako len človek môže byť, som hrdý na náboženstvo pramieniac v pokore. Som nesmierne hrdý na katolícku vieru a zvlášť na tú jej zložku, ktorú druhí často označujú za poveru. Som hrdý na to, že som obmedzovaný prekonanými dogmami a zotročovanými mŕtvymi krédami (ako s obľubou opakujú moji priatelia novinári), lebo veľmi dobre viem, že práve heretické kréda sú mŕtve a že jedine múdra dogma žije tak dlho, až ju nazývajú staromódnu. Som veľmi hrdý na to, čo ľudia nazývajú klerikalizmom, lebo tento náhodný a zneužitý termín najlepšie dokladuje stredovekú pravdu, že ako v každom remese, i v kňazskom povolani, je nutné dosiahnuť absolútny vrchol, majstrovstvo. Hrdím sa tým, čo ľudia nazývajú zbožšťovaním Panny Márie, pretože práve mariánsky kult vniesol do náboženstva v najtemnejších dobách prvok rytierstva a úcty k ženám, ktorú dnes oneskorene a chybné prezentuje feminizmus. Pýšim sa tým, že som ortodoxný v otázke tajomstva Svätej Trojice a tajomstva obete Svätej omše. Som hrdý na vieru v Sviatosť pokánia. Honosím sa vierou v pápežstvo.

Nie som však hrdý na vieru v Diabla.

Presnejšie povedané, nie som hrdý na to, že som Diabla poznal. Lebo túto známosť som nadviazal svojím vlastným pádom. (...)

Keď sa mňa alebo vlastne kohokolvek iného pýtajú: „Prečo si vstúpil do Rímskokatolíckej cirkvi?“, prvá zásadná, i keď do veľkej miery neúplná odpoveď znie: „Aby som sa zbavil svojich hriechov.“ Pretože neexistuje iný náboženský systém, ktorý by naozaj hlásal, že sa vysporiadal s ľudskou hriechnosťou. Cirkev to potvrdzuje logikou, ktorá mnohých zaráža - že riadne vyznaný a skutočne oľutovaný hriech je ozaj zrušený. Že hriechník môže naozaj začať odznova, akoby nikdy nebol zhršiel. A to ma rýchlo priviedlo späť k obrazom a predstavám, ktoré som spomínal v kapitole o detstve. Písal som tam o nepopísateľnej a nezničiteľnej istote v duši, že ony prvé roky nevinnosti boli začiatkom čohosi vzácného, možno omnoho hodnotnejšieho než čokoľvek, čo po nich v skutočnosti nasledovalo. Písal som o zvláštnom dennom svetle znamenajúcom čosi viac, než

svetlo obyčajného dňa. O svetle, čo v mojej mysli stále zalieva žiarou zrázne uličky v štvrti Campden Hill, odkiaľ som v dialke zazrel Krištáľový palác. Tak i katolík po svätej spovedi naozaj vystupuje k onomu úsvitu na počiatku seba samého. Pozerá sa na svet novými očami a vidí, že Krištáľový palác je naozaj z krištáľu. Verí, že v tmavom kúte spovednice si ho Boh kratučkým obratom opäť pretvoril na svoj obraz. Stáva sa novým pokusom svojho Stvoriteľa. Stáva novým človekom - presne takým, akým bol ako päťročný. Stojí, ako som už vravel, v bielom svetle na vzácnom počiatku ľudského života. A

nedesi ho viac ubíhanie času. A aj keby bol už šedivý a chorý, stále by stal novým človekom - presne tak, akoby bol na svete len päť minút.

Nechem tu obhajovať doktrínu Cirkvi o Sviatosť pokánia a ani ešte ohromujúcejšiu doktrínu o Božej láske k človeku. Nepíšem knihu o náboženských sporoch - napísal som ich niekoľko a pravdepodobne ešte napíšem, ak mi v tom nezabránia moji priatelia a príbuzní. Pustil som sa do morbidnej a potupnej úlohy vyrozprávať svoj životný príbeh a mojou jedinou povinnosťou je ukázať, ako tieto doktríny vplývali na moje cítenie a konanie. Z podstaty tejto úlohy sa zaoberám najmä tým, ako doktríny Cirkvi prepojili celý môj život - tak, ako by to nedokázalo žiadne iné učenie. A najmä ako vyriešili naraz problém môjho detského šťastia a mladíckej zádumčivosti. Učenie Cirkvi u mňa zvlášť ovplyvnilo jednu myšlienku, a azda nebude príliš trufalé nazvať ju hlavnou myšlienkou môjho života. Nemám na mysli doktrínu, ktorú som stále hlásal. Ale doktrínu, ktorú by som bol hlásal zo všetkého najradšej. Je ňou idea, že všetko by sme mali prijímať s vďačnosťou a nepovažovať to za samozrejmosť.

Sviatosť pokánia dáva človeku nový život a zmieruje ho s celým stvorením. Nerobí to však ako optimisti, hedonisti a bezvereckí kazatelia o ľudskom šťastí. Za tento dar treba zaplatiť a je podmienený spovedou. Inými slovami, cenou tohto daru je Pravda, ktorú môžeme inak nazvať aj skutočnosťou. Teda pravdou o sebe samom. Pokiaľ je tento proces uplatnený iba na druhých ľudí, nazýva sa realizmom.

Začal som ako ten, ktorého by pesimisti označili za optimistu a skončil ako ten, ktorého by optimisti s najväčšou pravdepodobnosťou nazvali pesimistom. V skutočnosti som nikdy nebol ani jedným, ani druhým a nikdy som sa nezmenil. Začal som obhajobou červených poštových schránok a viktoriánskych dostavnikov, hoci boli nepekné. Skončil som kritikou moderných reklám a amerických filmov, i keď sú nádherné. Veci, čo som sa snažil povedať predtým, sú tie isté, ktoré vravím dnes a najhlbšia náboženská revolúcia v mojom vnútri ma len utvrdila v túžbe o hovoriť ďalej. A naozaj. Nikdy som nikde nevidel obe strany tej istej pravdy vyslovené naraz, až kým som neotvoril Katechizmus Katolíckej cirkvi a neprečítal tam slová: „Sú dva hriechy proti Nádeji. Opovržlivosť a zúfalstvo.“

*Z anglického originálu
The autobiography (1936)
preložila Katarína Džunková*

Ohrozené hodnoty vyžadujú vernosť a obranu

STARÝ NEVEREC
A MLADÍ „VERIACI“

Súčasná technická vymoženosti nám otvárajú možnosť zachytávať správy rozličného druhu zo všetkých sveta strán, a to vo veľmi krátkom čase. Kto sleduje medzinárodné spravodajské služby, nemôže nekonštatovať, že kampaň proti kresťanstvu a najmä proti Katolíckej cirkvi v týchto posledných rokoch nadobúda stále mohutnejšie rozmery. Nie je to novota v dejinách kresťanstva, veď sám jeho zakladateľ predpovedal: Budú vás prenasledovať. A tých prenasledovaní kresťanov prakticky v žiadnom historickom období nechýbalo. Ale nikdy to nedosahovalo také intenzívne a globálne rozmery, ako v tomto 21. storočí.

Nehanebne sa manipuluje štatistickými údajmi, vyťahujú sa zločinné postupovania aj z pred polstoročia, zveličujú sa aj vôbec nedokázané obžaloby a povesti, pranierujú sa osoby pred skončením, ba aj pred začatím súdnych procesov, a keď sa obžaloba dokáže ako falošná, nikto sa necíti povinný podobným spôsobom uverejniť opravu urážlivých tvrdení a odprosiť takto mravne zneváženej osoby. Tohto sme už aj tu na Slovensku dost' častými svedkami.

Ale je to iba chybou nepriateľov kresťanstva, neraz aj veriacich a náboženstva vôbec?

Veď prenasledovania kresťanov nikdy v dvetisícročných dejinách nechýbali, ako to už Ježiš Kristus jasne predpovedal: „Ak mňa prenasledovali, budú prenasledovať aj vás.“ (Ján 15, 20). Už v prvých troch storočiach dejiny zaregistrovali najmenej desať veľkých prenasledovaní Cirkvi, najprv zo strany Židov a potom zo strany cisárov Rímskej ríše. Aj počas mohutného šírenia kresťanstva v stredoveku nechýbali lokálne i široko plošné odpory a pokusy o rozvrátenie jednoty učenia a vnútorných štruktúr Cirkvi. Ich vyvrcholením bola bezpochyby Francúzska revolúcia so všetkým, čo ju predchádzalo a nasledovalo. Ba možno povedať, že v nej sú korene aj súčasného ideového i mocenského hnutia na oslabovanie a konečné likvidovanie Katolíckej cirkvi, a postupne aj náboženstva vôbec. Čo je však teraz viditeľne odlišné, to je postoj cirkevných predstaviteľov voči týmto vonkajším, ale aj vnútorným nástrahám a bojom proti kresťanstvu.

POSTOJ CIRKEVNÝCH
PREDSTAVITEĽOV.

Už prví apoštoli odvážne odrážali židovských prenasledovateľov teologickým argumentom: „Boha treba viac poslúchať ako ľudí. (...) My sme toho svedkami, aj Duch Svätý, ktorého Boh dal tým, čo ho poslúchajú.“ (Sk. ap. 8, 29, 32). Na

obranu proti gréckym a rímskym filozofickým odporcom kresťanstva sa v Cirkvi vyvinula celá bohatá apologetická literatúra, ktorej obsahy sa rozvíjali až do nedávnych čias v rámci osobitnej teologickej náuky, zvanjej apologetika. Táto však bola v druhej polovici 20. storočia z ťažko pochopiteľných príčin formálne vyradená z učebných programov teologických fakúlt. Aj preto väčšina súčasných teológov nedokáže účinne odrážať špekulatívne útoky protivníkov. (Osobne ďakujem Pánu Bohu, že som ešte mohol byť žiakom a priateľom jedného z posledných vynikajúcich profesorov apologetiky, ktorým bol nedávno zosnulý prefekt Kongregácie pre Boží kult a disciplínu sviatostí, kardinál Antonio Maria Javierre Ortas, SDB.) Ale najťažšie pochopiteľnou je skutočnosť, že v priebehu 20. storočia voči vnútorným autorom tak ideových, ako aj disciplinárnych priestupkov a nemravností sa Cirkev fakticky prestala brániť svojím cez dlhé storočia osvedčeným, ale už takmer sto rokov zanedbaným prostriedkom exkomunikácie. Nikdy nezabudnem na konferenciu rodiacej sa religionistiky v Miláne, na ktorej istý rabin vo svojej porovnávej štúdií troch hlavných náboženstiev konštatoval: „Katolícka cirkev prestala rásť a šíriť sa po svete, odkedy stratila odvahu exkomunikovať.“ Vtedy sa mi to zdalo odvážne a nie dost' fundované zjednodušovanie situácie. No ubehnuté polstoročie zdá sa potvrdzovať toto dávne konštatovanie, keď aj sám pápež Benedikt XVI. definoval súčasný stav ako „dramatická situácia Cirkvi“.

Pre hĺbkové diagnostikovanie tejto cirkevnej krízy môže byť užitočný metodologický postup, ktorý pozostáva v tom, že zohľadníme stanovisko odborníka, ktorý posudzuje situáciu z celkom nezávislého uhla pohľadu, lebo nepatrí ani k veriacim kresťanom, ani k tým, čo kresťanov prenasledujú. Vypočujme teda osobne nijako nezaujatého, ale kompetentného historika a sociológa, profesora na troch univerzitách v Belgicku, ktorý sa dopracoval za všeobecne uznávaného znalca stredovekých dejín a v ich rámci za najlepšieho odborníka pre dejiny rehoľných rádov onej epochy. Bol to prof. Léo Moulin (1909 - 1999). Osobne nezatajoval svoj laicizmus, agnosticizmus a ateizmus blízky panteizmu. Vstúpil aj do slobodomurárskej lôže, ale po určitom čase ju opustil. Vysvetľoval to tým, že často je to nevyhnutnou podmienkou pre postup v kariére na univerzitách, v žurnalizme, vo veľkých vydavateľstvách, lebo vzájomná pomoc „bratov murá-

rov“ nie je žiaden mýtus, ale je to stále aktuálna realita. V dlhom rozhovore s významným talianskym publicistom a redaktorom Vittorim Messorim v roku 1990 prof. Moulin vyhlásil: „Dajte za pravdu mne, starému nevercovi, ktorý sa do toho rozumie: Je to vrcholné dielo protikresťanskej propagandy, že sa jej podarilo vytvoriť v kresťanoch, a najmä v katolíkoch, akési zlé svedomie. Vštepili do nich neistotu, ak nie priam hanbu za ich dejiny. Zúrivým nátlakom od reformy až podnes dokázali vás presvedčiť, že ste zodpovední za všetky alebo za takmer všetky zlá vo svete. Paralyzovali vás v masochistickej autokritike, aby neutralizovali kritiku toho, čo nastúpilo na vaše miesto. Feministky, homosexuáli, obdivovatelia a ctitelia Tretieho sveta, pacifisti, exponenti všetkých menšín, disidenti a nespokojenci všetkých druhov, vedci, humanisti, filozofi, ambientalisti, animalisti, laickí moralisti - od všetkých týchto ste si nechali predkladať úcty, neraz falšované, bez toho, či takmer bez toho, že by ste s nimi diskutovali. Nejestvuje historický problém, omyl alebo utrpenie, ktoré by vám neboli pripisovali. A vy, často neznali vašich vlastných dejín, nakoniec ste to uverili, a tým ich aj podporili. Avšak ja, agnostik, ale historik, ktorý sa snaží byť objektívny, vám hovorím, že musíte reagovať v mene pravdy. Lebo často to nebola pravda. A keď aj niekde je niečo pravdy, ostáva tiež pravdou, že pri výslednom hodnotení dvadsiatich storočí kresťanstva svetlá veľmi vysoko prevážujú nad tieňmi. Tak teda: Prečo z vašej strany nevyžadujete vyúčtovanie od tých, ktorí vám predkladajú úcty? Azda boli lepšie výsledky toho, čo prišlo po tom? Uvedomujete si, z akých kazateľní skrúšene počúvate určité kázanie? Tá nehanebná lož o „temných storočiach“, lebo boli inšpirované vierou v Evanjeliá! Prečo potom všetko to, čo sa nám zachovalo z oných čias, vykazuje takú fascinujúcu krásu a múdrosť? Aj pre dejiny platí zákonitosť o príčine a následku.“

Ak takýto je názor nezaujatého, cudzieho v tom zmysle, že nepatrí ani do tábora kresťanov, ani medzi nepriateľov kresťanstva, ale kompetentného historika, - tak myslím, že my všetci by sme sa mali nad touto situáciou vážne pozastaviť a konať to, čo je našou povinnosťou: aby sme sa zbavili toho nám umele a účelovo nepriateľskou propagandou nainfikovaného strachu a prešli do odvažnej a dôslednej obrany zjavnej aj historickej pravdy.

MILAN S. ĎURICA

JOZEF PAUER

NA PRAHU JESENE

Nebo má umyté okná
a z topoľov žlté lístky do dlaní poľa padajú.
Vlak, ceruzka v prstoch poludnia,
neomylné kreslí
puklinu na tvári krajiny,
volanie skrytého života.
Z trnia eskadra vrabcov
zem do zeme, nebo do neba
vypína.

Vzdialenejšia.
Stále mi rastieš.
Tu, pod rukami, takými prázdny.
Tu, za očami, vo vrakoch spomienok,
vo vežiach pamätania.
Tu, v dierach a dutinách,
v prsti i hrdzi za rebrami.
Tu, v rozmedzí srdca a hlavy,
kde začína sa hudba.

V diaľke na kopci
dve lipy, ticho a bláznivo do seba
vetvami vpletené.
A nevidno vežu.
Len zvony zvonja.
Plnosť
zeme, neba.

NOC, KTOREJ KVET UŽ NEVYSLOVÍM

I

Zdvihla malíček k nebu
a ukázala na mesiac.
(Ten sen sa stratil. Ako dych.)
Zostalo ticho.
Druhou rukou naberala perly
z pretekajúcej amfory noci.
Zvony vetra roznášali vôňu
lístia a borovic. Na hladine jazera,
v dlaniach plných hviezd,
stretli sa nám tváre.

II

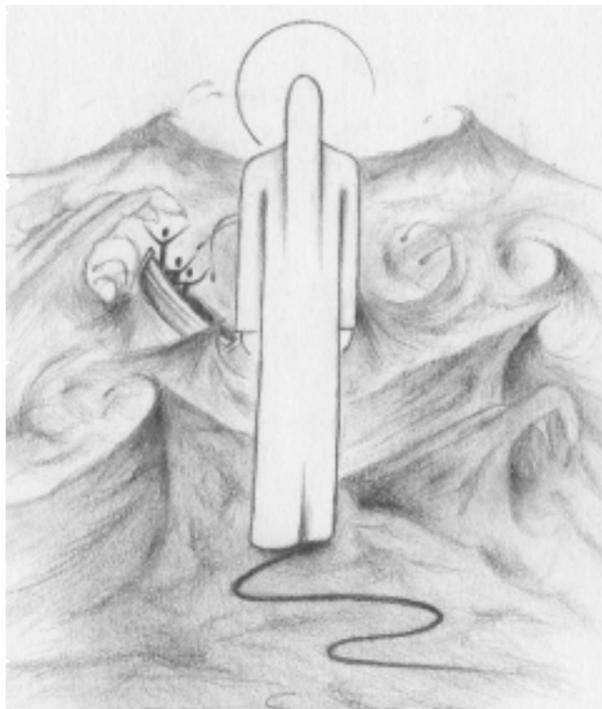
Striebristé telá bukov,
slová bez úst. Aulódia noci,
hlasy lesných víl a hoboj.
Pohla perami: lúka divého maku,
kolíska skrytého ohňa.
Čistá ako perla, z ktorej vyšla,
ľahla si na breh priepasti,
kde práve teraz,

plný zeme,
mlčím.
Rýchlymi pažami
svetlo objalo tmú.

HOLÁ, ALE NEDOKONALÁ PRÁZDNOTA

Ako dážď
padá bolesť.
Ohýba ma,
hrá sa so mnou.
Hru, ktorú neviem
pomenovať. Ani hrať.
Ani zahatať.
Som napnutá tetiva.
Zadržím dych,
pohľadom kameňov
pozriem do neba.
Napriek všetkým vzývaniam
zostáva tam,
kde som ja.
Som jej plný.
Skrúca ma.
Hlinený pohár praská.
Čln na vlnách.
Biely dym, tma a jas.
A ona - moja bolesť, moja prázdnota.
Jediným krídlom zlomeným
ryjem do nej vodoznak.
A dážď padá
ako tma.

Ó, vysoké nebo,
za nízkymi oblakmi
vidím tvoju živú tvár.
A v jej kruhu premena.
Mramor na prach,
na oheň dážď
premieňa.
Let vtákov,
ticho,
súzvuk zunenia.
V zlome tohto prívalu
ďakujem ti, chválím ťa.

Kresba: www.ukrizovananeconalaskamilujemta.sk

Ako celé Slovensko, aj najstaršiu slovenskú knihu objíma
spásna Golgota

Najstaršou knihou na území našej krásnej vlasti, Slovenska,
je katolícka, po latinsky ručne napísaná bohoslužobná kniha -
Nitriansky evanjelistár, známy tiež pod názvami: Nitriansky kó-
dex alebo Selepčeniho kódex. Nitriansky evanjelistár vznikol
okolo roku 1083, pravdepodobne v benediktínskom kláštore v
Hronskom Beňadiku.

Je to veľmi vzácny poklad. Istotne aj preto, že je to starobylá,
ručne napísaná kniha, so skvostnou väzbou z prvej polovice 14.
storočia. Ale punc najväčšej cennosti dodáva Nitrianskemu evan-
jelistáru do jeho väzby vsadený relikvár z 9. storočia, zhotovený
v tvare nášho štátneho znaku - Spasiteľovho dvojkríža, ktorý ob-
sahuje neoceniteľne vzácne relikvie:

úlomky dreva z pravého kríža na ktorom bol ukrižovaný náš
Spasiteľ - Bohočlovek Ježiš Kristus a kúsok z plachty, do ktorej
bolo v hrobe zavinuté Vykupiteľovo telo.

Na vrchole relikvára, na kríži, tróni ukrižované Slovo. Pod
ním, z jednej strany stojí Patrónka Slovenska - Sedembolestná
Panna Mária a z druhej strany Pánov milovaný učeník, sv. apoš-
tol Ján.

Pohladi ni SLOvenskeO, aká to nádhera, aký to prevelký poklad
sa ukrýva v tvojej najstaršej knihe, v Nitrianskom evanjelistári:

keď ho otvoriš, nájdeš v ňom Božie SLOVO (perikopy, t. j.
výňatky evanjelií), spočívajúce na Golgote, na dreve pravého sv.
Kríža, na ktorom bolo ukrižované Božie Slovo!

Prevzaté

z: www.ukrizovananeconalaskamilujemta.sk

KRISTE, ZMILUJ SA NAD NAMI

Ved' si to ty, ty brat náš z Getsemani,
čo hľadáš sem, čo žiari v týchto tmách.
Ty, ktorý všetku sklúčenosť a strach,
bolestné zdanie márnosti i rany,

ktorými zívá nezmiernená vina,
si dávno, dávno za mňa do dna pil.
Tá ľútosť blen, tá suchosť černobyl',
čo chutnám včul', sú kvapkou tvojho vína.

A tys' ho pil za všetky pokolenia,
prieplastne sám, závratne nevinný.
Kiež sú aj moje čierne hodiny
výkupnou cenou nášho previnenia.

PANE, ZMILUJ SA NAD NAMI

Ty vidíš v nás, ty vidíš pred nás, ďalej
než dosnia najroztúženejšie sny
ciel zimničných, dej svetlý, očistný,
čo pracuje v nás ako vody v skale.

Ty vidíš v nás, ty tvoríš v nás i s nami,
najlepšie poznáš krehkosť nástroja.
Kiež, Pane meča, Pane pokoja,
oheň v nás nie je vzbĺknutím len slamy.

KRISTE, POČUJ NÁS

Keď nikto z ľudí na dosluch nám nie je
a hlas náš z hlbín volá za všetkých,
do zvonov prelej bolesť našich tich
a srdce striebrom huslí nech sa chveje.

Za stenou vedľa, nado mnou i zdola,
z tisícich ciel a z domov tisícich
modlitba stekajúca po líci
o zmilovanie z temravy lži volá.

SVÄTÁ TROJICA, JEDEN BOŽE
Hľa, chvíľa prečistého opojenia,
nad poľom, mestom doznel Angelus,
krik vášni tichne, hrôzy zdriemli už,
syn hlavu zložil matke na ramená.

Hľa, chvíľa detskej dôvery a ticha,
a zatiaľ na krok, na krok od hniezda
sa zažívajú čierne súhvezdia
a ľudská stopa čpavou sýrou dýcha.

Tá chvíľa ako hrebeň vlny delí
dve prieplasti, a márne navzájom
sa stihajú. Tlie súmrak nad krajom
a z diaľky svetielkuje v okne cely.

ZMILUJ SA NAD NAMI,

keď vôkol i v nás starý svet sa rúca,
daj v láske spočinúť a blčať z líča.
Včul' u nás začína sa Májová...
Ďaleké, isté čaro domova!

SVÄTÁ BOŽIA RODIČKA

Dva razy svätá voda bohoplodná,
vyliata z brehov rieka ohnivá,
ako noc noci presvietená do dna
plnosťou, ktorou slnko ožíva,

oroduj za nás,

túžiacich k svetlu, s brvnom v oku z okov
súdiacich svet, čo bliká do cely,
vážiacich korisť krátkodobých rokov,
na vázkach tieňov mreží z ocelí.

SVÄTÁ PANNA PANIEN

Tri razy svätá voda zrkadlivá,
čo v Boha hľadiac, Boha počalas',
(jak ranná hmla vstal z teba a ťa skrýva,
na očiach ako rozpustený vlas).

ORODUJ ZA NÁS,

keď v biede svojej rozochvení celí
(tvár nám tým dlhým šerom oslepla)
sa tiesnime jak zimomravé včely
v neskorom žiali, v ohni bez tepla.

MATKA LÁSKYHODNÁ

Ty jabloň spásy nachýlená k deťom,
a v piesni rôs i v šume spodných vôd
zurčiaci ránom, obsypaná kvetom,
hoc dávno si už celá samý plod.

ORODUJ ZA NÁS,

keď túžime jak v žatvách suché studne
vyvrieť a napájať (ó, ty náš smäd),
keď hľadáme breh zaslúbený bludne
bez vesla, bez kormidla, bez plachiet.

VÁCLAV RENC

Loretánske svetlo

(úryvky)

MATKA OBDIVUHODNÁ

Jedenkrát matka jediného Syna,
na veky Eva, matka žijúcich!
Mlčaním hviezd sa v jednom hymne vzpína
tvoj víťazný smiech i hlas z hlbín tich.

ORODUJ ZA NÁS,

keď v krči s chvatom nedočkavých žencov
chceme zať bolesť žatvou nesevťou
(napáchla trpkou pýchou vydedencov,
hnev ujarmených je jej podstatou).

PANNA NAJMÚDREJŠIA

V kahanci srdca olej drahocenný
si zachovala na deň svadobný,
hviezdnatá hĺbka milujúcej ženy
iba raz pre veky sa rozodní.

V jediný pohľad sústredenia splna,
tvoj tichý dych je hudba spontánna,
a ona znie, tá nekonečná vlna,
v anténach duši živá fontána.

A ona znie, ozvena oceánu,
v ulitách našich utopených ciel.
I v mojej, keď si mi pokľakla k ránu,
prv než som pozdraviť ťa chcel.

ORODUJ ZA NÁS,

prebratých z nočných mór. Tvoj božský ženich
nech robí si z nás svoje pážatá,
a lampa naša nech i v pádoch denných
pre tvoje dielo je vždy zažatá.

Na všetko zabudnime okrem svetla,
vrhajúc sa do tvojej slobody,
ty lipa spevu, jar ti do žil vlietla,

nech tvoj kvet všetky včelstvá obrodi.

PANNA CTIHODNÁ

Zvolila si si údel a on teba,
ty krstná svieca v svojom zrození!
S istotou kráčaš nad prieplastou neba,
čo v tebe zhliada sa jak v prameni.

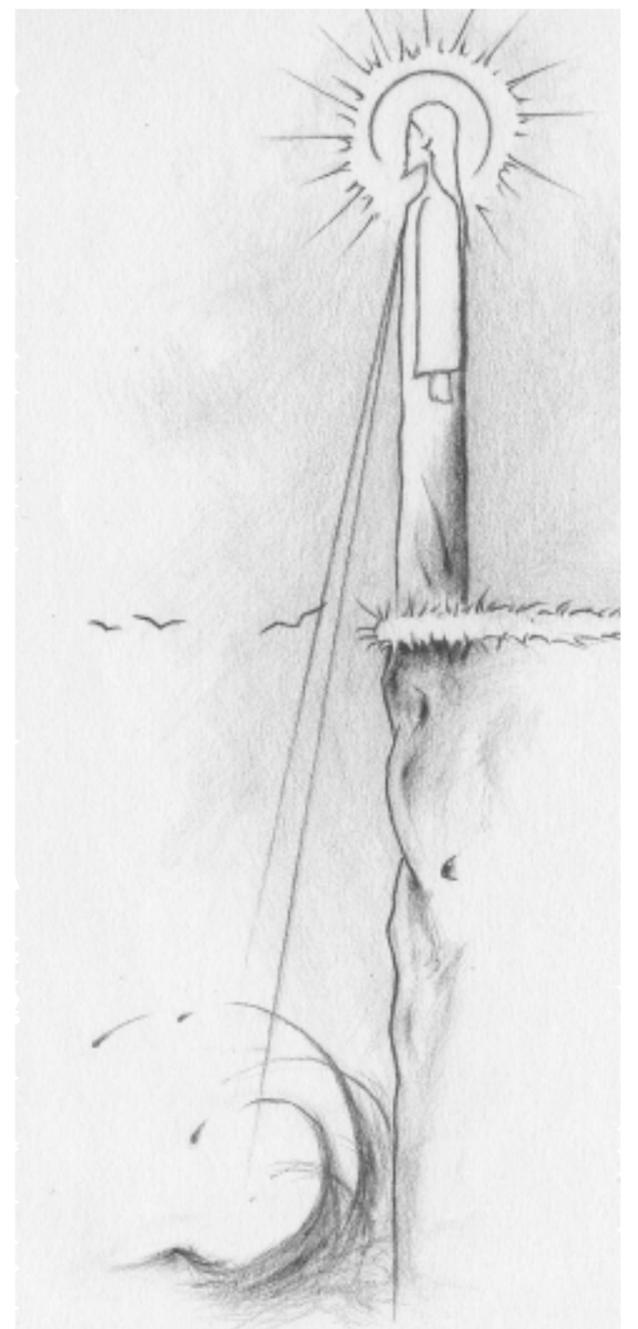
V závratnej rovnováhe držiš, Pani,
stebkami údov skrytých hlbín žiar,
že nepretrhnú hrádze pri stúpaní,
ani keď do Boha si vnáraš tvár.

ORODUJ ZA NÁS,

v prostote detí prijatý kríž, krídla
nech rozvinieme v mužnom zápase,
nech prerazíme svojich samôt žriedla
a zlejeme ich v piesni v stohlase.

RUŽA TAJOMNÁ

Od koreňov po kvapku rosy v kvete
voniaca Bohom večná letnička,
kde tvorcu svetov v stále mladom lete
vzývajú anjeli i pesnička.

Kresba: www.ukrizovanekonecnalaskamilujemta.sk

*ORODUJ ZA NÁS,
nech s tebou zahľadení k vysokosti
rukou i piesňou skyprujeme sad
svojich dní a tak v raste stavať mosty
nie seba, ale Boha vyspievať.*

*ÚTOČIŠTE HRIEŠNIKOV
Láska ťa, Matka, z kríža obvenila
materstvom novým jak dych dôverným,
krv nová z neho prúdi v našich žilách
a Boha viaže s nami a nás s ním.*

*Pastierka ovčích stád i svoriek vlčích,
ku nohám sa ti stelú vlny múk,
ty šepot útešný, keď všetko mlčí,
voňavý vetrik z podvečerných lúk.*

*Ty kompas v blúdení, čo do hmlí sklza,
kľučiarica srdca, slúžka Pánova,
ty úsmev, čo sa rozsvetuje v slzách,
v otcovskej izbe lampa domova!*

*ORODUJ ZA NÁS,
ranených tmou - a už-už zrodení,
z objatí - chtivých svetla v objatí,
ktorým sa zlato v rukách na prach mení,
len vyjdú z očarení dojatí.*

*Bozk, ktorým sme sa pripútali k zemi,
nech svojou vrúcnosťou sa prehori
do jasu, kde nik nie je hluchý, nemý,
kde z duše každý s každým hovorí.*

*Ak blúdime, nech blúdime len z lásky,
čo každej noci dá sa rozodniť,*

*a straty vráti v piesni jak zem klásky,
celostná celosť, hudba slova Byť!*

*POMOCNICA KREŠŤANOV
Spolupútnička Syna verná cestou
do nebeského mesta, vodkyňa
ohnivých krstiteľov, vierozvestov
matka a sestra, ohňov strážkyňa.*

*Rytierka, čo sa k porazeným skláňaš,
z premoženého robíš víťaza,
zástava srdca, za ktorou zem zrána
do nekrvavých bitiek vyráža.*

*Ty almužnička Ducha Tešiteľa,
správkynja pokladov si bezodných,
žiar vlievaš duši, čo sa rozhorela,
a srdcu pokoj tichý, úrodný.*

*ORODUJ ZA NÁS,
keď s úlisným dvojníkom svojho ducha
zväzame zápas z každej hodiny,
a dobývame z hlušiny a sucha
svetelné tóny pre spev jediný.*

*Keď kľiesnime si cestu za človekom
storočím strachu, lži a katastrof,
nádejou istí v tvojom lone mäkkom,
či horí dom, či padá na nás krov.*

*Ty si tu s nami v priestore i v čase,
ty si ten vlahý vietor z ranných rós,
keď žneme semä hudby v mnohohlase,
kedy a kde ty sama chceš, ho zloží.*

*Nám stačí počuť, že ten vietor vanie,
že v ňom je dych náš s tvojím veľpieseň,
nám stačí vedieť z viery tebou danej:
sen o kráľovstve svetla nie je sen!*

*Do pokolení z pokolení zvoní
jak príval vód a hrom a bleskov svit,
to prikladajú ústa milióny
k hladine hlbín, k sláve slova Byť!*

*Ó, byť a zniet' a v slnečnej žit' jari!
Ty jediná v nej žiariš vo vyhni.
Len zhromaždi nás, Matka, pri oltári
a v náručí nás k Bohu pozdvihni!*

*BARÁNOK BOŽÍ,
TY SNÍMAŠ HRIECHY SVETA
Videls' ju z kríža: mramorovo tichá,
smrteľná žena, matka vzkriesenia.
Slzy, čo prehltala vznešená,
vtekali do nej ako do kalicha.*

*Krv tvoja, tvoje slzy - ona kalich.
Váhavosť srdca, bezútešnosť malých,
strach zo života - tým ťa strácame.
Pre ňu, čo stojí, keď my zrázame.*

*ODPUŠŤ NÁM, PANE,
odpušť plač, ktorým mreže splietame si,
že nevidíme ani do nebies.
Sľub daný z kríža Dismasovi kriesei:
„Dnes budeš so mnou v raji.“ Raj je dnes.*

Preložil Štefan Sandtner

Zdalo by sa, že básnici vystupujú na pódiu dejín dôstojní a oslávení, uznaní a ovenčení, rozpoznaní svojimi súčasníkmi, ako to zažíval azda Kálidása, Háfiz, Vergílius či Shakespeare. Ale oni prichádzajú na tento svet a umierajú nepoznaní, nesúci kríž sebaobety a poníženia, kríž nenávisť okolitého sveta, ba kríž sveta samotného a jeho rany, keď básnik zachraňuje Vieru a Krásu ako matku, ako svoju česť a ako svoj rodný dom, ktorý podpálili výtržníci. Takýmto tichým a nepoznaným krokom prešiel po cestách zeme muž svätého života, básnik a kňaz don Štefan Sandtner, SDB. A nerozpoznané boli jeho kroky doslova - keď bol väzňom, po amnestii roku 1960 rampárom, vrátnikom a skladovým robotníkom a tajným kňazom prenasledovaným do pádu komunizmu a zamlčaným básnikom i potom.

Akú hodnotu má slovo, čo je to vlastne básneň, čím vyjadriť obrovský poklonu básnikom, ktorých verše vznikali za väzenskými mrežami. Takýto osud mala básnická skladba Loretánske svetlo, ktorú ešte pred svojim uväznením plánoval skomponovať český básnik Václav Renč, odsúdený na 11 rokov žalára ako „ľudu nepriateľský a antisocialistický živel“. Loretánske svetlo, monumentálna skladba v rozsahu vyše 1100 veršov, vznikla v českých a slovenských väzniciach roku 1955 a jej druhú časť dokončil básnik na slobode roku 1970. Václav Renč v tých najkrutejších podmienkach písal básneň rozvíjajúcu každý verš loretánskych litánií ako poctu Panne Márii a prosbu o odpustenie ľudských vín - skladbu až nepochopiteľne krásnu a predstavujúcu územie slobody, absolútnej čistoty, nádeje a neba, ktoré bolo väzňom odopreté. V stavoch poníženia a beznádeje vznikla básneň o tom najkrajšom na svete - o Matke Božej. Básnik si skladbu zapisoval do vlastnej pamäti, šírila sa z

Nie seba, ale Boha vyspievať

Loretánske svetlo v preklade dona Štefana Sandtnera

väznice do väznice a napokon z väznice na slobodu. K básnikovi Štefanovi Sandtnerovi sa dostala na Mirove recitáciou od spoluväzňa, kňaza S. Ledabyla. Štefan Sandtner sa básneň, ako neskôr sám napísal, „premodlil“ do slovenčiny. Raz si z nej zapísal na akýsi papierik desať slov - za čo bol potrestaný desiatimi dňami korekcie. „Takú hodnotu malo vo väzení napísané slovo. Za slovo sa platilo dňom. Korekcia bolo väzenie vo väzení, väzenie na druhú, väzenie umocnené väzením. Ale aj za to chvála Bohu. (...) Desať dní v kazemate o chlebe a o vode, ale aj o slove. Chlieb sa predsa láme, aby sa nezlomil človek.“

Takouto podivuhodnou cestou sa vo viacerých variáciách dostala ústami spoluväzňov na denné svetlo básnická symfónia skladajúca sa zo štyroch viet (Samota, Pieseň, Púť do kráľovstva svetla, Kráľovstvo svetla), z Predspevu o domove a zo záverečných prosieb k Baránkovi Božiemu s názvom Dospev o domove. V slovenskom preklade sa text stal žeravou básnickou výpoveďou, hudobnou, čistou, hlbokou, silnou aj jemnou zároveň; v podobe, v akej sa ho do rodného jazyka premodlil Štefan Sandtner.

V úvodnej i záverečnej časti skladby rezonuje motív domova - domova skutočného i domova nebeského. V prvej vete Samota najviac zaznieva motív mreží a ciel: „na väzkach tieňov mreží z ocelí“, „v ulitách našich utopených ciel“. Básneň je akoby zborovou piesňou za všetkých uväznených, označovaných ako „ranení tmou“ alebo „tí, ktorým dosiaľ nezlomili hlas“. A Václavovi Renčovi hlas

nezlomili a zostal na takej veľkej mravné výške, že v básni nežiali nad vlastným osudom, ale prosí Matku Božiu o odpustenie vín za celé ľudské pokolenie, i za väzňov:

*A vypros viacej, ako dúfať vieme,
čo sme svoj rod i cestu zapreli,
my, pokolenie pyšné, hluchonemé,
čo pokoj hľadá a nie výstrely.*

V tretej a štvrtej vete, ktoré odkazujú na kráľovstvo svetla, je Panna Mária v litániách oslovovaná ako kráľovná anjelov, kráľovná nanebovzatá, kráľovná posvätného ruženca, kráľovná vesmíru či kráľovná mieru... Práve motív koruny Renč prepojil s oslovením Panny Márie ako korunnej svedkyne Ježišova života a života trpiacich. Pozrime sa, s akou jemnosťou a invenciou prebásnil túto slohu Š. Sandtner: „Ó, kráľovno tých svedkú jásajúcich, / svedkyne korunni až po sám kříž! / (zpívajú v hymnech, krouží v holubicích, / tušice zrakem, co ty srdcem zříš.)“ „Tých jásajúcich svedkov pannonica, / korunný svedok, hlasný ako spiež! / (Spievajú v hymnoch, krúžia v holubicích, / čo tušia zrakem, Ty to srdcom vieš.)“ Sandtner prekladá Loretánske svetlo verne, a pritom mu v slovenčine dáva novú podobu, a tak sa básneň stáva autonómnym dielom, jednou z najkrajších mariánskych básní v slovenskom jazyku. Nazrime opäť do originálu a prekladu: „I na smrť jako k tanci jdou, ó Panno, / tušice nad ní, co Tys viděla; / kanout - jak píseň po vítězném ano - / jásavou slzu z očí anděla.“ „I na smrť idú ako na ples z tanca, / tušiac, čo nad ňou Ty si videla:

/ tiect' - ako pieseň po víťaznom Staň sa - / jasavú slzu z očí anjela.“ Alebo tieto nanovo do slovenčiny premodlené verše: „Odpusť nám pláč, jímž zhušťujem své mříže... / učíň nás bratry Dismasova kříže...“ „Odpusť plač, ktorým mreže splietame si... / sľub daný z kríža Dismasovi kriesei...“

To, že Václav Renč komponoval Loretánske svetlo ako štvorvetovú básnickú symfóniu s predspevom a dospevom a že k veršom pristupoval ako hudobnému dielu, svedčí celá skladba svojou melodikou, aj pojetím poézie ako hudby a piesne ako najväčšieho vyvrcholenia ľudského života: „pieseň - ten rytmus večna v rytmoch každodenna“, „pieseň - to je Božia vlast“, „tam, kde je všetko už len číry spev“.

Matka Božia je v Loretánskom svetle oslovovaná tými najkrajšími prívlastkami: „Ty jabloň spásy nachýlená k deťom; ty kompas duší, strelka do výšok; zbrojárka pravdy večnej; voniaca Bohom večná letnička; slnečnica z brázd raja predurčená; pani studničiek; Ty milosrdný spánok v nociach stenu; pani kopáčov prvých z Božej vinice; Ty popoluška, Božia katedrála; Ty, ktorá už len tým, že svietiš, naberáš z hlbín plným čereňom...“ V jednom z veršov básnik Pannu oslovuje: „zvolila si si údel a on Teba“. A toto oslovenie platí aj o všetkých uväznených a trpiacich, o prenasledovaných, ktorí si pred všetkými výhodami sveta a uspokojovaním vlastnej vôle zvolili Krista. A ich samotných si zvolil údel verných a trpiacich, aby ich napokon mohol premeniť na oslávených v kráľovstve Božom.

Loretánske litánie sú samy o sebe veľbáňou. Václav Renč ich podobne,

ako sa v stredoveku ku veršom z omšového ordinária pridávali trópy rozvíjajúce každú sekvenciu, obohatil o ďalšie verše, rozvíjajúce v jednej až šiestich slohách oslovenia Matky Božej alebo Baránka Božieho.

Panna Mária je v jednom z oslovení v litániách nazvaná Príčinou našej radosti. Geniálna básneň Václava Renča a geniálny preklad dona Štefana Sandtnera sú svedectvom, že došlo k mystickému naplneniu týchto slov. Panna Mária bola naozaj príčinou radosti za mrežami, i mimo nich, bola pre väzňov všetkým, čo nemali - bola domovom, matkou, radosťou, útočiskom, najvyššou krásou a nádejou.

V útlej a literárnu vedou takmer premlčanej knižke Loretánske svetlo máme jednu z najvzácnejších básní. Básneň, ktorá prekračuje hranice literatúry, ako ju vnímame v konvenciách, v pomýlenom svetle kultu autorstva a publičky. Básneň venovaná Matke Kristovej v tej najväčšej bolesti a ponížení. Básneň písaná len do pamäte a šírená len recitovaním vo väzenských celách. Básneň, za desať slov ktorej zaplatil don Štefan Sandtner desiatimi dňami korekcie. Václav Renč a Štefan Sandtner tak pozdvihli literatúru ponad všetku márnosť sveta a naplnili lásku k poézii a potrebu poézie na absolútne maximum. A ak don Štefan Sandtner ukončuje doslov k prekladu Loretánskeho svetla slovami: „Človek azda len jachce ako Jeremiáš, keď hovorí: Aaa, Pane, neviem hovoriť“. A preto odpusťte človekovi, ktorý sa opovážlivo pustil do takej zodpovednej roboty. Pane, nauč nás modliť sa.“ - nám neostáva nič iné, iba pokľaknúť pred obrovským básnickým a mravným dielom a povedať: Pane, odpusť nám, že zneužívame slová a premieňame ich na márnosť. Panna Mária, patrónka našej vlasti, odpusť nám, že Ťa nevieme milovať tak a že Ťa nedokážeme ospievať tak, ako to dokázali básnici vo väzení...

KATARINA DŽUNKOVÁ

Slovo poctivosť nechajme základu ľudského prežívania - rozmnožovaniu, presnejšie povedané, čo znamená poctivosť a vernosť pre fyzicky a duchovne zdravý rod v úplných šírkach a hĺbkach života. Poctivosť a vernosť sa „dajú stratit“, ale nikdy znova získať!, teda napraviť voči partnerovi aj voči potomkom. Voči sebe z milosti Pána vyspovedaním sa. Deti sú z nevery rodičov nešťastné. Ešte okolo roku 1955 bolo v novinách, že policajt v Paríži na ulici pokutoval párik za bozkávanie sa. Aj kultúra vrátane umenia ochraňovala poctivosť a vernosť. Ukazovala a dokazovala, že poctivosť a vernosť sú základom rozvoja ľudstva. Dnes podporuje skoro otvorene opak. Preto o poctivosti a vernosti aj o intímnosti treba hovoriť osobitne a pre ostatné oblasti života používajme iné pomenovania vzťahov a konaní: statočná práca, úprimné želanie a žičenie, citlivé nažívanie, mať snahu byť statočný a pod.

AKO KAŽDODENNOSŤ NAPŔŤAŤ DOBROM

Podľa evanjelia chudobní v duchu sú tí čo netúžia získať schopnosti a možnosti pôžitkársky svetsky žiť, ale žiť a pracovať „aj“ pre ostatných. Vzorné tak na tomto svete žil Pán Ježiš. Ani ostatné náboženstvá a ani ateisti nevyznávajú telesné pôžitky ako cieľ života. V roku 2000 bolo na svete zo 6 miliárd ľudí len 768 miliónov bez vyznania a 150 miliónov ateistov.

Boh, ako Láska stvoril pre človeka - ľudstvo „nekonečnú“ krásu a v človekovi túžbu po kráse a len tá robí človeka šťastným. Krásny je úprimný úsmev, úprimná vďaka, úprimné pohľadanie, úprimné pozdravenie a odzdravenie atď. Všetko úprimné je krásne a prináša šťastie. A nahradme slovo úprimný slovom povinný: povinný úsmev, povinná vďaka, pohľadanie, pozdravenie a odzdravenie atď. a krásu sa „stratí“. Ani povinný pohľad na rozkvitnutú lísku „nevidí ju krásnu“. Čo to je? Pomôžme si láskou. Z lásky vyvierajú všetky čnosti, všetky dokonalé, teda skutočne dobré. Žiadna povinnosť, vykonaná celkom stotočne nedokáže to, čo konanie z lásky, hlavne keď je konanie aj prijímané láskou, láskavo. Láska spočíva, je v slobode rozhodovať sa konať dobro. Je rozhodnutie vôle žiť a konať pre iného bez protihodnoty. Celé stvorenie je nastavené konať dobro a človek má dar lásky, konať z lásky. Rozumom a ostatnými schopnosťami sa rozhodnutie vykonáva a svedomím sa konanie kontroluje v zmysle statočnosti. Láskou sa najviac „podobáme“ Pánovi. V nebi sa budeme večne tešiť z krásy, povedal pán farár raz v kázni v Modrom kostolíku.

OBZRIME SA DO MINULOSTI

Mysliteľ Sokrates žil v rokoch 469 - 399 pred.Kr. a zanechal nám štyri dôležité tvrdenia - pravdy v rozvoji človeka a spoločnosti:

1. Nad človekom je Nieкто dokonalejší.

2. Nad všetkým je morálka. Človek má vnútorný hlas - svedomie (dajmonión), ktorého núti konať dobro a len konanie dobra robí rozvoj človeka a spoločnosti a prináša šťastie.

3. Výsledky vnímania a výsledky myslenia treba spresňovať v dialógu, dialógom. Pravý poznávací aj poznatky šíriaci dialóg predpokladá rovnako silný záujem oboch aktérov dialógu spoznať úplnú pravdu o tom čo hovoria, čo to je a prečo to je.

4. Dialóg vyžaduje presné definovanie pojmov - slov, ktorými sa výsledky vnímania, myslenia a dialógu vyjadrujú.

Neúplne definované pojmy znepresňujú rozumové procesy, aj zmyslové vnímanie a najviac odovzdávanie a šírenie poznatkov, teda celú komunikáciu v spoločnosti. Preto Sokrates

veľmi prízvukoval nutnosť presne definovať pojmy definovaním obsahu a rozsahu každého pojmu. Čím väčší obsah - dlhší text, tým menší rozsah, počet elementov. Možno predpokladať, že keby sa Sokratove požiadavky realizovali, mali by sme len mená prvkov, bez prídavných mien a slovesá, bez prísloviok. Tie a ďalšie obdobné časti jazyka „vznikli asi na nerobenie dobra. Postupne omylom, neschopnosťou až zlomyselnosťou skryte postavila proti

tie rozhodujú v konaní a preto konanie jednotlivca je v detailoch jedinečné, často až neuveriteľne „dokonalé“ v zmysle kladnom, žiaľ aj zápornom, teda diabolské.

POSTAVENIE LÁSKY V SPOLOČNOSTI

Pokračujeme v úvahách charakterizovaním postavenia lásky a morálky v spoločnosti a v konaní človeka. Skúsenosti preukazujú, že láska aj morálka konajú

Čo nám zanechal Sokrates

dobru zlo. Úmyselným zlom predmet alebo prejav jestvovania zaniká. Preto Benedikt 16. tvrdí a dokazuje, že zlo ako samostatné súcno nejestvuje. Zoberme si slovo pracovať na poli, dorábať chlieb a pracovať na výrobe zbraní, na príprave atentátu, vojny, potratu atď., to by sa malo vyjadrovať iným, skôr odporným slovom. Alebo v týždenníku Týždeň bol v roku 2006 text: „Bude trvať ešte roky, kým pochopíme, že nie práca zamestnancov, akokoľvek poctivá, ale nápad a zodpovednosť majiteľov je kľúčovou podmienkou odstraňovania chudoby“ To je horšie, nežľudskejšie ako diskriminácia aj ako kastovanie ľudí. Potom sa nečudujeme, že ľudstvo ešte neodsúdilo kradnutie hmotných hodnôt a ničenie duchovných hodnôt kolonizátormi. Celej Amerike, Austrálii a Oceánii, väčšine krajín Afriky a časti krajín Ázie nanútili jazyky kolonizátorov. Občania časom stratia kontakt s históriou, stratia históriu a tým historickú identitu.

Na pohrebe Mandelu sa zišlo veľa rôznych politikov a bola tam možnosť vyzvať kolonizátorské krajiny priznať zlo kolonizácie chudobných krajín. Žiaľ nestalo sa. Ani náš neutrálny zástupca na pohrebe túto možnosť tam asi necítil, keďže po návrate z pohrebu redaktorom povedal, že nechápe prečo tam z Európy nikto nerečnil. Nuž preto lebo Mandela „bojoval“ proti kolonizátorom z Európy. Možno lepšie odhadol situáciu český politik, lebo keď počul, že zomrel Mandela zareagoval: Ty vole zomrel Mandela, kto tam pôjde - pújde! Ved' ešte po vojne predseda vlády Británie vyhlásil, že nad ich ríšou slnko nezapadá. Áno, veľa krajín získalo nezávislosť od Británie až po vojne: India, Pakistan a Bangladéš v r. 1947, Barma a Srí Lanka 1948, Bhután 1949, Malaisia 1957, Cyprus 1960, Kuvajt 1961, Katar a Omán 1971. Británia má „malé“ kolónie aj teraz. O kolóniu Falklandy v J. Amerike vznikla v r. 1982 skoro vojna s Argentínou. Teda kolonializmus tzv. vyspelé štáty považujú za normálnosť a morálnosť. Potom mysliteľia hľadajúci zmysel života, pravdu a spravodlivosť sú ničím, škoda ich knihy študovať.

Nebudeme pokračovať vymenovávaním prejavov nemorálnosti. Možno veľký Sokrates chcel len nepriamo povedať, že treba viac vychovávať ako vzdelávať, lebo morálnosť sa dosahuje len výchovou, nie zákonmi ani príkazmi a zákazmi, pretože každý človek je iný, má svoje vnímanie, záujmy, ciele, spôsoby konania a pod. a to všetko sa musí rešpektovať, lebo ako sme už uviedli vyššie, každý človek má slobodnú vôľu a svedomie a

zásadne vždy morálne a obidve sa prejavujú čnosťami, čnostným životom. Keď zohľadníme vieru Sokrata v Dokonalejšiu bytosť ako človek, potom aj Sokratova morálnosť vychádza z viery a to z viery v „ľudskú nadprirodzenosť“, teda rozdiel je vo viere. Kresťanský Boh je Láska schopná „všetkého“. Je milosrdná, milosti plná, obetavá a je schopná dať šťastie tu i na druhom svete. Sokratova vyššia bytosť ako človek je vyššia - väčšia len ľudskými schopnosťami - mohucnosťami. Preto aj jeho viera / a potom aj morálka / mohla mať len ľudské vlastnosti a dimenzie. Taká viera nevedla k bázi, ktorá vedie k napodobovaniu Božej lásky. Sokratova vyššia bytosť je dielom jeho duchovna. On milosť a milosrdenstvo v sebe mal rovnako ako kresťan, ale ich nedefinoval a potom ani nepriesol do predstavy o vyššej bytosti. Ved' aj v Starom zákone platilo, oko za oko, zub za zub a nie milosrdenstvo ani láska k blížnemu. K lepšiemu pochopeniu nám pomôže skutok lásky Matky Teresy z Kalkaty krátko po vzniku jej rehole. Na smetisku našla zaživa smetím zahrabanú starú ženu. Doniesla ju do domu začínajúcej rehole. Obriadila ju a určite aj trochu nakŕmila, starena ožila a povedala záchrankyni, že ju na smetisko zahrabala dcéra. Starena zomierala s úsmevom na tvári. Matka Tereza robila také skutky z lásky ku Kristovi a jej reholné sestry v tom pokračujú / a všetci kresťania ju napodobňujú/. Pre najbiednejších z biednych majú ústavy vo všetkých svetadieloch, vo vyše 100 krajinách, chudobných aj bohatých. V USA skoro 10, v Indii už vyše 160 ústavov, všetko z darov, tiež prejavov lásky. Taká je „globalizácia“ na princípe lásky.

Na vytvorenie predstavy o ústavoch uvedieme, že ústav v Kalkate:

- sa stará asi o 300 chorých a podvyživených detí,
- v ambulanciách ošetrí 1000 - 1200 pacientov týždenne,
- zdravé deti majú izby, miestnosti na vyučovanie aj na hranie,
- kuchyňa pre cudzích varí pre 1000 ľudí denne a jedlá aj roznášajú, má miestnosti na rozhovory so záujemcami o adopciu detí a robí iné skutky lásky.

Dodajme, že India má už vyše miliardy obyvateľov, viac ako Severná a Južná Amerika spolu. Európa má cca 700 miliónov.

ZÁVERY UVAŽOVANIA SÚ JASNÉ

1. Morálke podľa Sokrata chýba napodobňovanie Božej lásky. Toto napodobňovanie prináša blížnym „väčšie“ dobré skutky ako pohanská morálka, ktorá vyplýva z viery vo vyššiu bytosť. Úprimnosť pohanskej morálky uprednostňuje“ pohanov

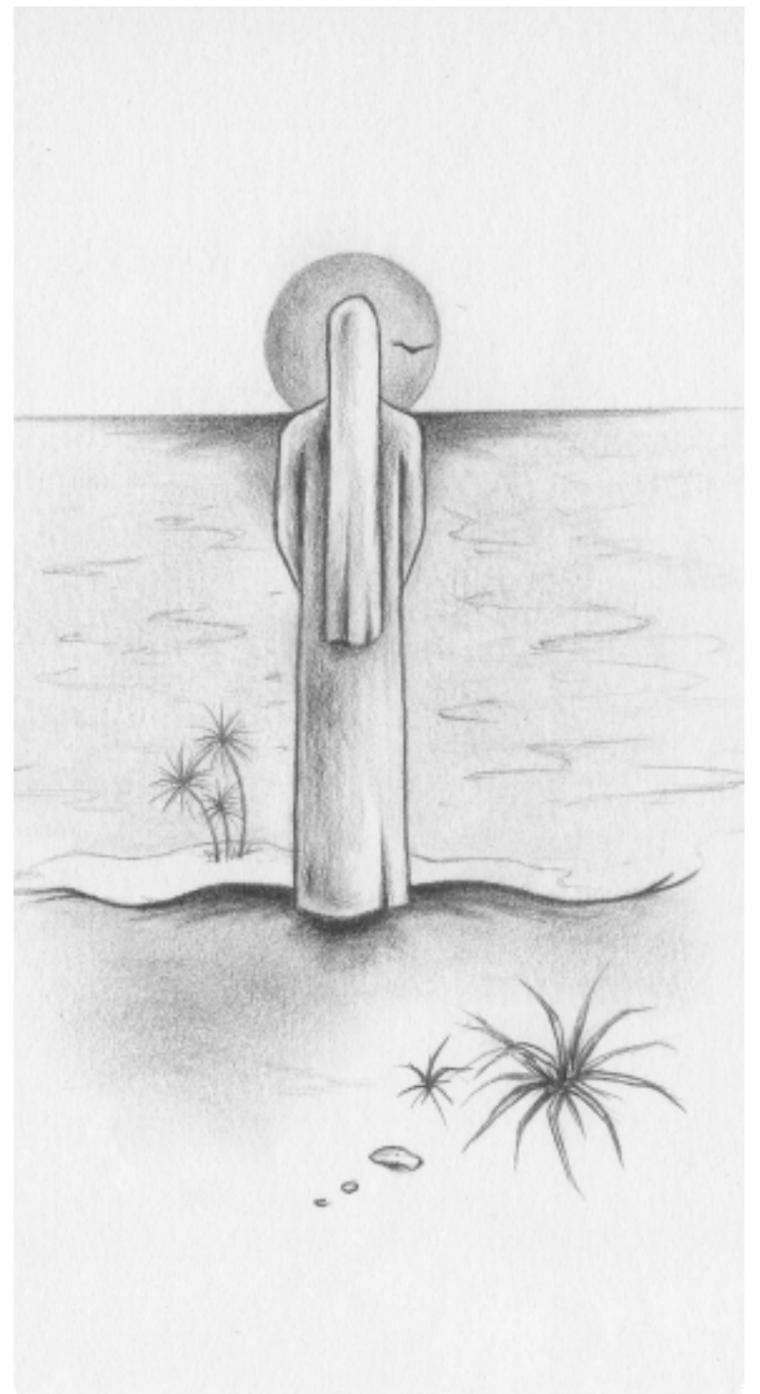
pred vyvoleným národom v dosahovaní Božieho kráľovstva. Na viac miestach v evanjeliách sú nomenutia Židom, že na ceste do Božieho kráľovstva ich predbehnú pohanovia.

2. Je zrejmé, že pohanské Sokratove tvrdenia: „jestvuje bytosť nad človekom“ a „morálka je nad všetkým“, sú výsledkami poznávania a myslenia, teda rozumu a nie Zjavenia ako viera Židov a kresťanov. Táto „pohanská

tujú Sokrata. Éra socializmu ukázala, že bez viery a bez lásky sa nedá tvoriť sociálne spravodlivá spoločnosť. Tento fakt treba využiť v evanjelizácii zameraním pastoračie na pozdvihnutie chudobných, ktorých je stále viac, lebo hmotné statky zhŕňajú ľudia bez viery. Svätý otec František evanjelizáciu chudobných začína.

Ešte pripomeňme, že vzor evanjelizácie bol na Golgote a platí! Pod krížom stáli ženy a apoštol Ján. Tito verili a milovali Pána Ježiša. Vedľa stála popravná čata, vojaci - pohanovia a farizeji - obžalobcovia, predstavitelia farizejskej „spravodlivosti“. Oni vedeli najviac o mesiášovi - Ježišovi a neuverili. To je príklad, keď pýcha, opak bázne, zatieni aj rozumové schopnosti. Pohan stotník uveril a vyznal: „naozaj to bolo syn Boží“ a vošiel do histórie ako kladný jav, príklad. Farizeji, farizejstvo naopak, vošlo do histórie ako najväčšie zlo po ironizovaní blížneho. / Len farizejstvo mohlo zabiť Pána Ježiša /. Hriešnik lotor uveril a napomínal - evanjelizoval druhého lotra a v pokore, kajúcnosti a nádeji prosil Pána Ježiša: „Ježišu, spomeň si na mňa keď prídeš do svojho kráľovstva“. Jeho viera bola čistá a silná. Potvrzuje to odpoveď Pána Ježiša: „ešte dnes budeš so mnou v Raji“. Tým Spasiteľ spečatil čo vyhlásil: „hriešnikov som prišiel zachrániť“, aby sa obrátili a uverili v Boha. Viera v Boha a dobro bola aj mimo vyvoleného národa, lebo túha po večnosti je v človekovi a to sme chceli ukázať v našom uvažovaní. To dokazujú aj spovede „malých aj veľkých bývalých“ komunistov pred smrťou.

ĽUDOVIT URMINSKÝ

Kresba: www.ukrizovananekonecnalaskamilujemta.sk

S talo sa už akosi historickou tradíciou, že príslušníci nášho národa sú nútení odchádzať za hranice svojej rodnej vlasti. Ako v minulosti, tak aj dnes. Mnohí sa v cudzine predierajú, ale je nemálo aj tých, ktorí tam vyniknú, získajú si rešpekt, úctu a postavenie. Obzvlášť v dnešnej dobe, keď sme z masmédií zahltení negatívnymi, marginálnymi informáciami či umelo vytváranými škandálmi, dobre pôsobí, ak človek počuje o tom,

Mladá Slovenka úspešná v Prahe

že jeho rodák, príbuzný či známy sa v cudzine uplatnil a dosiahol uznanie.

Jedným z takýchto svetlých zjavov je aj mladučká medička Petra Kňazeková (nar. 1990), ktorá sa koncom minulého roku stala senátorkou i predsedníčkou Spolku českých medikov v Prahe. Táto udalosť je o to výraznejšia, že prišla v čase okrúhleho výročia Spolku, keď si tento pripomína 150 rokov svojej existencie.

Samotná Petra po zvolení napísala: „Paradoxne ja Slovenka som bola zvolená za predsedníčku Spolku mediků českých. Ďakujem za prejavenu dôveru a vážim si každú príležitosť, ktorú mi osud poskytne. Vždy som bola ambiciózná a je to pre mňa výzva. A tak mám tú česť vykonávať túto funkciu. S hlavou plnou nápadov, ideí a vízií. S odhodlaním a entuziazmom. Pripravená viesť tím skvelých ľudí, venovať Spolku čas a pracovať pre študentov.“

Petra, rodáčka z Novej Dubnice (neskôr sa rodina presťahovala do blízkeho Borčíc v ilavskom okrese), pochádza z hlboko veriacej rodiny. Ešte ako stredoškôlka, študentka trenčianskeho gymnázia, pochopila, čo znamená rozum, srdce, múdrosť a добрota. Usilovala sa o mravnosť i vzdelanie súčasne. Bez akéhokoľvek módneho „hum-buku“ sa vervou a pokorou súčasne pustila do humanitárnych činností a pomoci druhým. Tento jej zápal ju akosi prirodzene priviedol k túžbe študovať medicínu na 1. lekárskej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe. Mladá Slovenka tak nastúpila na pokračovanie v ceste, po ktorej kedysi kráčali iní významní Slováci - Ján Jesenius, Martin Kukučín, Vavro Šrobár či iní. Nuž, poprajme jej na tejto ceste hojnosť síl a Božích milostí!

ADOLF KOBELA

Som hlboko poctený pozvaním, ktorého sa mi dostalo, keď sa vám smiem prihovárať z miesta neďaleko hrobu Edgara Allana Poea; z krásneho mesta Baltimore, ktoré je metropolou viery a katolíckych tradícií v Amerike; v štáte Maryland zasvätenom menu našej Svätej Matky, kam dve lode lorda Baltimora Archa a Holubica nenesli semená slobody a pravdy nadarmo.

Budem hovoriť o francúzskej poézii a o dôvodoch, prečo by mala byť vnútorne spätá s náboženstvom ešte viac, než tomu bolo v minulosti.

Katolícky znamená univerzálny a prvý článok Kréda nás učí, že celé univerzum sa skladá z dvoch častí - vecí viditeľných a vecí neviditeľných. K neviditeľným veciam nás privádzajú svetlá rozumu a viery. K viditeľným veciam nás privádzajú svetlá rozumu, predstavivosti a zmyslov. Tieto veci sú zo svojej podstaty veľmi dobré. Rozum je dobrý. Predstavivosť je dobrá. Vnímavosť je dobrá. Len heretici alebo jansenisti ako Pascal môžu veriť, že niektorá zo schopností ľudského ducha, ktorého stvoril Boh, je sama o sebe zlá. Len zmätenie a zneužitie sú zlé. Veci viditeľné sa nedajú oddeliť od vecí neviditeľných. Spoločne tvoria Boží vesmír a vzťahy medzi nimi sú buď zjavné alebo tajomné. Apoštol Pavol nám hovorí, že prostredníctvom jedných sme privádzaní k poznaniu tých druhých. Veda sa zaoberá len vecami viditeľnými. Jej náplňou je postupovať od účinku k príčine, od jednej materiálnej skutočnosti k ďalšej, od faktu k všeobecnému pravidlu. Zaoberá sa tým, čo veci sú, ale nie tým, čo označujú. Z ľudských schopností využíva iba rozum - rozum posilňovaný pamäťou a stimulovaný predstavivosťou. To je mohúcnosť konštatovania, nie však tvorby. Veda sa snaží klasifikovať, systematizovať a využívať to, čo je okolo nás. Preto nemá potrebu zameriavať sa na všetky schopnosti ľudskej bytosti, duše a tela, intelektu a srdca. Je niečo celkom iné nejakú vec vidieť a celkom iné ju vytvárať. A umeniu a poézii - ako vyplýva zo samotnej podstaty druhého z týchto slov - je bytostne vlastné tvorenie. Z niečoho, čo je vnímateľné iba zmyslami, vytvára človek čosi, čo môže pochopiť rozum a z čoho sa môže tešiť vnímavosť - človek vytvára z materiálnej skutočnosti duchovné súcno. Tak dáva slovu plný význam pre naše vedomie a pre naše zmysly... Poézia je, ako hovoríte vy v angličtine, schopnosť realizovať súcna v ich plnosti, činiť z nich skutočnosť... Keď chcete nejakú vec poznať, musíte pochopiť, čím tá vec je. Ale ak chcete nejakú vec stvoriť, musíte rozumieť, ako má byť vytvorená. A na to, aby ste pochopili, ako má byť vec vytvorená, musíte vedieť, na aký cieľ má byť stvorená a aký je jej pomer k ostatným súcnam a aká bola myšlienka toho, kto stvoril všetko na počiatku. Nikaják vec nepochopíte a nebudete mať ani nijaký prostriedok, ako ju správne použiť; ak nebudete rozumieť tomu, čo mala znamenať zo svojho určenia a čo mala robiť; ak nebudete rozumieť miestu, ktoré má vo všeobecnom spoločenství viditeľných a neviditeľných vecí; ak nebudete mať jej univerzálnu ideu; teda ak nebudete poznať jej ideu katolícku.

Samozrejme, aj bez všeobecného poňatia o nebi a zemi môžete písať veľmi peknú poéziu. Môžete do najjemnejších detailov cibrit' umelecké diela, môžete vymýšľať tie najzvláštnejšie čačky, aké svet nevidel... Ale podľa mňa je v takejto pohanskej poézii vždy čosi nedostatočné a trápne. Aj k prostému letu motýľa sú potrebné celé nebesia. Nemôžete pochopiť sedmokrásku v tráve, ak nebudete rozumieť slnku medzi hviezdami.

Francúzska poézia sa v priebehu sedemnásteho a osemnásteho storočia stala koncizným, duchovným a harmo-

nickým nástrojom na vyslovovanie myšlienok. Bol to jeden zo spôsobov, ako sa vyjadrovať v prísloviach a prekvapujúco nápadných výrokoch, trochu pripomínajúcich reč ľudí z vidieka. V devätnástom storočí sme už mali naozajstnú poéziu, ale bola to poézia bez Boha. Mnoho francúzskych básnikov devätnásteho storočia malo talent a niektorí boli dokonca geniálni, ale nikto z nich nemal vieru. A ak ich dielo pôsobí na niektorých ľudí ako halda sutiny, chcel by som vám ukázať, že príčinou tohto rýchleho úpadku nebol nedostatok talentu, ale nedostatok zbožnosti. Teda ich talentu a ich dielam chýbala základná zložka.

PAUL CLAUDEL

Náboženstvo a poézia

Aby som vám vysvetlil, čo som práve načal, uvediem niekoľko tém alebo, ako sa hovorí, „motívov“ francúzskej poézie - a mohol by som zároveň povedať, že i anglickej - v priebehu devätnásteho storočia.

Najlepšou z týchto tém, pretože je založená na celej pravde o ľudskej prirodzenosti, je vzburá. Kým bude trvať na tomto svete nespravodlivosť, bude nachádzať pocit vzbury hlbokú a mohutnú odozvu v ľudských dušiach. Je to pocit celkom prirodzený a dokonca by sme mohli povedať, že legitímny. Vieme, že napriek všetkému má človek vždy čo povedať na svoju obranu. V podivuhodnej Knihe, z ktorej Cirkev vybrala deväť čítaní pri bohoslužbe za zosnulých, Jób hovorí so svojim stvoriteľom celkom slobodne a bez obáv. Keď ho chce jeho zdesení priatelia zastaviť, sám všemohúci Boh im hovorí: Akí ste pochabí... Nechajte človeka, aby vyložil vec, ako ju vidí on sám. A tak je najlepšou poéziou devätnásteho storočia poézia revolty. Napriek tomu má však revolta veľké umelecké nedostatky. Nikam nevedie. Zanecháva vás presne na tom istom mieste, kde vás zastihla. A pretože je mára, je aj unavujúca a rýchlo začne človeka nudiť. Burcuje nás naprázdno. Okrem toho najlepšie témy pre poéziu sú tie, ktoré nazývam „komponujúce“, usporadúvajúce - teda tie, ktoré majú potrebu vyjadrovať sa pomocou veľkej rozmanitosti jednotlivých zložiek. Nuž a revolta nič neurovňuje. Nevedie veci k súladu, pretože jej cieľom je nesúlad. Prenikavý krik protestu môže dojímať srdce, ale nikdy nevytvorí harmóniu.

Všetko, čo je späté s témou revolty je zúfalstvo a cynizmus, na ktorých mala poézia devätnásteho storočia veľkú spoločnosť: a z inšpirácie týmto pocitom vzniklo mnoho dobrých alebo aspoň znesiteľných básní. Ale aj proti nim stojí rovnaká kritika. Zúfalstvo je len prechodná dispozícia. Ľudská duša preň nebola stvorená. Cynizmus môže byť občas zábavný, ale je len ako podomový obchodník, ktorý sa rýchlo zunuje. Zo stavebných materiálov ako vzburá, zúfalstvo, nihilizmus a cynizmus nikdy nič nepostavíme a rovnako ani zo všetkých negatívnych ideí.

A tu si dovoľm krátku poznámku. Keď bola na začiatku devätnásteho storočia vydobytá sloboda myslenia a keď boli pretrhnuté staré reťaze dogiem a povier, bolo by prirodzené očakávať naozajstné vzplanutie radosti. Človek, ktorý sa po mnohých rokoch väzenia dostane na slobodu, väčšinou prekypuje radosťou. Nie je však zarážajúce zistenie, že v celej poézii devätnásteho storočia radosť chýba? Na mnohých miestach v nej nájdete surové potešenie z uspokojenia najnižších pudov, ale ak v nej hľadáte radosť, nájdete

len zúfalstvo, blasfémii, nostalgii po stratennej čistote a ľútosť za pretrhnutými reťazami. Podľa môjho názoru je najväčším francúzskym básnikom devätnásteho storočia Baudelaire, pretože bol veľmi inteligentný a veľmi dobre rozumel situácii, v ktorej sa nachádzal. Áno, Baudelaire je naozaj najväčší básnik devätnásteho storočia, lebo je básnikom výčítiek svedomia. V priebehu jedného storočia francúzska poézia prešla znovu skúsenosťou s pohľadom, divokými snami Revolúcie a romantizmu až po nihilizmus, materializmus a totálne zúfalstvo, ktorého doba nie je taká vzdialená súčasnosti.

Niektorí však môžu namietkať, že konštruktívne témy predsa existujú aj

mimo náboženstva. Tu je jeden príklad: nesmrteľnosť duše bola, ako vieme, vyvrátená „vedou“. Po smrti vraj duša načisto zmizne ako obláčik dymu - ale neutešujeme sa myšlienkou, že naše milované telo existuje ďalej vo vetre, na slnku, v kvetoch a vtáčatách? Určite túto tému poznáte. Zrodilo sa z nej mnoho ničotných veršov, pretože z hlúpej myšlienky nikdy nevytvoríte dobrú poéziu. Táto téma nie je dobrá, a to ani trochu... V skutočnosti je veľmi úbohá. Len desať minút zamyslenia stačí, aby sme si uvedomili, že ak pretrvá hmota, neznamená to, že pretrváme my a že je pre nás dôležitá práve iba táto vec. Nie je predsa jedno, či sa melóška Venuša zachová ako celok alebo ako hŕba kameňa. Alebo či ruža pretrvá ako ruža alebo iba ako kôpka hnojiva.

(...)

Básnik miluje, keď sa smie zaoberať vážne všetkými vecami, ktoré ho obklopujú. Nepovažuje ich za provizórne skice, ktoré budú čoskoro nahradené novými výtormi. Považuje ich za výrazy večnosti, obrazy vyžarujúce radosť, nevyčerpateľné lekcie nesmierneho významu. Nevidí nič, čo by sa v nich malo zmeniť a myšlienka na zmenu je mu odporná. Celá večnosť by mu nestačila na to, aby veciam porozumel. Príroda je pre básnika ako človek, ktorý hovorí a opakuje stále tú istú vec akoby mala mimoriadny význam. Je to stále tá istá fialka a ruža a rovnakou fialkou a ružou aj navždy zostanú, pretože od počiatku boli veľmi dobré, valde bona, a lepšími sa už stať nemôžu. Fialka a ruža sa len môžu ešte dokonalejšou mierou stať sebou samými.

Mohol by som vás upozorniť na ešte mnoho iných básnických tém, ktoré takto zlyhali alebo vyšli z módy. Aké zarmucujúce je vidieť, že stačí len málo času na to, aby nová móda vbledla a stala sa smiešnou. Spomeňte si, ako dopadol Tolstoj, Nietzsche, Ibsen. Alebo keď vo Wagnerovej dráme začne Erda predrieť svoje proctvá, nedokážeme potlačiť úsmev a zívanie. Wagnerova poézia je ako Rýn plynúci medzi starými „hradmi“, zrúcanými zámkami alebo, čo je ešte nešťastnejšie, reštaurovanými podľa vkusu cisára Wilhelma. „Továrne“ pôsobia nedobre, ale Rýn tečúci pod nimi je stále ten istý. Pre veci a pre básne existuje len jeden spôsob, ako byť nový - byť pravdivý. A je len jeden spôsob, ako byť mladý - byť večný.

A to ma privádza na záver mojej prednášky, kde vám uvediem niektoré z nesmierneho množstva dobrodení, ktoré náboženstvo prináša poézii. Nevravím, že každý dobrý katolík by bol aj dobrým básnikom. Pretože básnický

talent, básnická inšpirácia je rovnako ako proctvo milosť, nezaslúžená milosť, ktorú teológovia nazývajú „gratia gratis data“. Ale chcem povedať, že katolícky básnik má pred svojimi básnickými bratmi neobyčajnú výhodu.

Spomedzi všetkých pomoci a úžitkov, ktoré Náboženstvo prináša poézii, tu vyzdvihnem dva.

Prvým je, že viera v Boha umožňuje chválu. Chvála je asi tým najväčším hnacím motorom poézie, lebo vyjadruje najhlbšiu potrebu duše, je hlasom radosti a hlasom života, úlohou celého stvorenia, poslaním, pri ktorom každá bytosť potrebuje druhých. Veľká poézia od védskych hymnov až po Pieseň brata Slnka od svätého Františka je chválospevom. Nik nespieva sám. Dokonca i hviezdy na nebi, ako čítame v Svätom písme, spievajú spoločne (Job 38,7).

Náboženstvo nám neponúka iba spev, ale prináša nám i slovo. Náboženstvo - kresťanské náboženstvo, a teda katolicizmus, lebo pre mňa je sú tieto pojmy totožné - prinieslo svetu nielen radosť, ale i zmysel. Lebo vieme, že svet nie je dielom náhody alebo slepých a len tápajúcich prírodných síl - my vieme, že má zmysel. Hovorí nám o svojom Stvoriteľovi, dáva nám prostriedok, aby sme pochopili Jeho dielo alebo v každom prípade ho aspoň skúmali a platili Mu naše dlhy. Vedie nás k Nemu po mnohých až udivujúco krásnych cestách. Dáva nám prostriedky, aby sme sa pýtali a nachádzali odpovede, učili sa a vyučovali druhých, robili dobre našim bratom a sami prijímali dobro od druhých. Všetade vidíte skeptikov a agnostikov, ktorí sú ako poloviční idioti neschopní odpovedať na najjednoduchšie morálne alebo intelektuálne otázky. Katolíci vie odlišť, čo je biele a čo čierne, na každú otázku je schopný odpovedať áno alebo nie - „áno“ veľmi jasne a „nie“ veľmi rozhodne. Takéto veci sú pre básnika a pre umelca nedoceniteľné, pretože skepticizmus, pochybnosť a váhanie, sú smrteľnými jedmi pre pravé umenie.

Druhou prednosťou, ktorú nám prináša umenie, je dráma. Vo svete, kde nerozoznate áno od nie; vo svete, kde neexistuje morálny zákon ani zákon rozumu; vo svete, kde je všetko dovolené; vo svete, kde niet v čo dúfať ani čo stratiť; kde po zle nepriehádza trest a dobro nečaká odmena - v takom svete niet drámy, pretože sa v ňom neodohráva nijaký zápas; a zápas v ňom nie je preto, lebo niet ničoho, čo by stálo za námahu. Ale s kresťanským Zjavením a bezmedznými a ohromnými myšlienkami o Nebi a Pekle, ktorú presahujú naše chápanie rovnako ako hviezdne nebo presahuje naše hlavy; sú ľudské skutky a ľudské osudy ocenené fenomenálnou hodnotou. Sme schopní konať nekonečné dobro a páchať nekonečné zlo. Máme hľadať svoju Cestu ako Homérovi hrdinovia vedení alebo zvädzaní neviditeľnými priateľmi alebo nepriateľmi uprostred najneočakávateľnejších a najúchvatnejších príhod v ústrety vrcholkom svetla alebo hlbínám bied. Sme ako herci strhujúcej drámy, ktorú napísal nekonečne dobrý a nekonečne múdry autor; kde hráme zásadnú rolu, ale kde nemôžeme dopredu poznať ani najmenšiu z jej peripetií. Život je pre nás vždy nový a vždy zaujímavý, pretože v každej sekunde sa máme čo nové učiť i máme splniť čosi veľmi putné. Posledné dejstvo je, ako hovorí Pascal, vždy krvavé, ale zároveň vždy aj veľkolepé, pretože Náboženstvo vložilo drámu nielen do nášho života, ale najvyššiu formu drámy vložilo aj do jeho konca, Smrti. A tá je pre každého naozajstného žiaka nášho Božského Majstra obeťou...

Baltimore, 1928

Z francúzštiny preložila Katarína Džunková

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

PROCES

2. decembra 1946

Začal sa súd. Plno žurnalistov po chodbách a okolo. S prezidentom ide jedna skupina, so mnou druhá. Napnutie na tvárach. V čiernom oblečení, sviatočne, i obhajcovia i obžalobcovia. Prišiel ku mne dr. Šujan so slovami, že začiatok: obhajcovia prezidentovi podávali sťažnosti o zaujatosti predsedu, atď. K tomu som sa nepripravil, ale čo má ráz vecný - dodá nám.

- Stavu áno, že ten a ten?

- Áno. Československý štátny občan.

Prezident trochu čakal. Ja som sa cítil akoby niekto tretí. Nijako ma nevyrušilo, čo sa dialo okolo.

3. - 4. decembra 1946

Vypočúvajú prezidenta. Ja tu v cele čakám..

14. decembra 1946

Už i ja som bol (vypovedať). Častejšie sú povolené návštevy mojej ženy. To je dobre.

21. decembra 1946

Tu bol obhajca. Priniesol dobré správy.

21. decembra 1946

Od Martušky (V balíku, alebo osobne?) Hymny I. - II. v Silanovom preklade, Vercors Mlčanie mora, André Maurois Tragédia Francúzska. Od Dr. Kšiňana Chesterton: Bludári, Zoščenko: Psi Čich, Mommsen, Diktátori, R. Kourek Svet žaluje, Z. Smelásek Od Mnichova, Weinfurter Malá brána (túto vrátiť nečítanú a poradiť, aby ju zničil), L. Bloy Úvahy lasalettské.

22. decembra 1946

Spoved', rozhovor s obhajcom.

23. decembra 1946

Sv. prijímanie v kostolíku. Oddelení, strážení osobitne, ale ... toho vtedy ... Krásna chvíľa. - Napoludnie okolo 11. hodiny Eržika a všetky deti i Jožko z Medera. Vianočná nálada dobrej vôle, dôverivej. Odchádzali spokojne. Boli vari hodinu. Obrázky. Pôjdu na polnočnú, aby som myslel na to. Deti Paľko a Romko mi prisľúbili, že na pár dní pôjdu do Medera. Romko trochu zle vyzeral. Martuška mala novú, veľmi vkusnú kabát, jednoduchý, ale taký, že som to zbadal a dobre mi bolo všimnúť si toho. Paľko ešte so zlým zubom. Vojtkovi sa čosi stalo, ale len trochu bol mokry! Darinka mi vyspevovala - trocha nádchavá. Prisľúbili pod stromčekom i mne spievať. A Eržika so staršími vypil pohár na moje zdravie. Jožko z Medera dobré veci. Mama sa drží. Mederáci tiež. Doniesol zabíjačku. Sú nadšení, že sa nedáme, ale mal slzy v očiach pri odchode.

24. decembra 1946

Štedrý deň. Včera som mal návštevu - Eržiku, dnes obhajca. Akosi nefungovalo to so zvoncom, museli sme obchádzať budovu súdu. Plno žandárov, patroly ani na fronte. Odpoludnia o štvrté odrazu: do kostolíka väznice! Bola svätá omša. Celkom nečakaná, tým väčšia radosť. Pristúpil som k svätému prijímaniu i dnes. K večeri veľký koláč, jabĺčka a čaj. Pristrojil som si stôl obrúskom s menami E. M. P. R. D. V. a na ňu fotografie, salonky, dar od Martušky.

Milá vec sa stala. Po návrate z kostola bolo nariadenie, že prezrieť každého. Zostavili sme sa každý v dverách svojej cely a tak robili osobnú prehliadku. Ale aspoň pri tejto príležitosti sme sa mohli všetci „národnými väzňami“ - totiž väzňami „Národného súdu“ vidieť a kývnutím hlavy, očí si blahoželat' k sviatku. A druhá vec: strážnici sa akiste zložili, aby nám každému dali balíček. Srdece! Slovenské srdce! Myslím na mojich, šťastný, spokojný, lebo cítim, že i oni sú po návšteve minulej uspokojení.

25. decembra 1946

V kostole - nečakane. Pravda, za veľkých a komplikovaných bezpečnostných opatrení, ale ešte i tieto opatrenia sú milé, keď sú spojené s vianočným kostolníkom väzňov.

Vianočné stromčeky sú vedľa oltára z dvoch strán. Za nimi usmievajúci sa anjeli. Spev - silný, chlapy. I dievčenské hlasy počuť, ale stratené. Prezident a Štefan Tiso majú dobrý hlas pre vianočné piesne. Milá kázeň - o ľudskom srdci. K prijímaniu pristupovali doktori, akademici i takí, čo boli napríklad vo Francúzsku v českosloven-

ských légiách (dr. Staško), videl som i dr. Škarbu. I dvaja - traja na smrť odsúdení, ale očakávajúci milosť alebo popravu (poslanec Steinhübel, dr. Starinský).

Večer ako včera milé prekvapenie. Keď všetko stíchlo, mne ešte nechali svetlo a pri čítaní Chestertona Omar a posvätné víno - odrazu mi priniesli šálku - traja strážcovia z národnej bezpečnosti aj s veliteľom. Pekné, srdečné.

Zamyslený - predstavoval som si mojich. Vo väzení len jedno okno svieti. Aké to býva vidieť osvetlené okno, ale nie väznice. V dedine, v lese, v zime. Za oknom deti, žena. V jednej izbe pri stromčeku. No - mne je nie zle. Až veľmi, veľmi dobre. V duši, v srdci pokoj, svetlo. Také vianočné. Srdece ku každému dobré. Myslím si, že sa už nikdy nebude vedieť hnevať - aspoň vážne a dlhšie - a nikdy v ňom nebude nenávisť k ľuďom. Takýto pocit mať - nuž či treba krajších Vianoc!

26. decembra 1946, Štefana

Keby sa Štefan nebol modlil pri ukameňo-

ALEXANDER MACH

Očakávania... s nádejou

Denníky, odkazy a listy. Marec 1945 - júl 1947

vaní a cirkev by nemala Pavla ... Že by náš boj, naša vec bola stratená len preto, že sme vo väzení a kameňovaní? Naopak! My všetci sme silnejší - a naša vec nikdy nebola taká silná! Dávali mi otázky - tuším Rašla - že slovenský štát krachol... Bolelo ma, že slovenský človek môže hovoriť taktu. V slovenskej reči vyslovil slová, i keď v otázke - o krachu slovenského štátu! Nuž, úžasná vec. Bolelo ma to a bolí. Neodpovedal som priamo, ale nezabudnem na to, ako ma zasiahli tie slová - nie že by v nich bola pravda - veď o tom ani reči nemôže byť - ale že o slovenskom štáte tak sa hovorí. I ja som mohol odpovedať otázkou, ktorú si dávali protivníci naši medzi sebou o príčinách „krachu povstania“, ale ja by som to nevedel urobiť. A predsa je v tom rozdiel! Slovenský štát, to je čosi tak veľkého, že v nijakej vojne nemôže byť zničený - iba keby bol celý národ vyhubený. Môže byť obsadený, národ môže byť podmanením oslobodený. Ale to je nie ani sloboda - a možno ani nie podmanenie. Azda prestávka medzi dvoma dejstvami štátneho života. No nie koniec a nie „krach“! Pri povstaní vydržali to vari päť - šesť týždňov, hoci, na základe rozkazov, o ktorých sa predpokladalo, že idú z vlády - dostali do zbrane vari 70 tisíc mužov a okrem toho mali zo 10 - 15 tisíc ruských, francúzskych, maďarských, českých, atď., partizánov popri slovenských a židovských. No a - tak rýchle a temer bez bojov skončilo sa to povstanie. Či som i ja mal dávať otázky o krachu a nechať všetko na Nemcov? Predseda rétoricky poznamenal intervencie - to bola aká vláda a štát... Nie, to bol front. Boje ozrutných cudzích armád pritiahnuté na slovenskú pôdu. A naše práce boli zachraňovaním slovenskej veci. Mohol som i ja odísť do lesa alebo schovať sa v meste - dedine. Dnes by som mal poľahčujúcu okolnosť. No - to by bol práve jediný môj zločin! A to by bola smrť desať tisícov, ktorých som zachránil.

List od mamy a brata. Napoludnie Eržika s deťmi a sestra Rozka so švagrom. Dobrá návšteva. Deti s darčekom. Marta bola akási vážna.

27. decembra 1946

Vypočutý v pojednávacej sieni vo veci Málek ako svedok. Videl som, že i dr. Danihela predviedli.

28. decembra 1946

Eržika nečakane prišla i dnes. Až sa bojím, že táto добрôta a dobrotivosť, ktorú si nijako nezaslужujem, odrazu si vyžiada veľké protislužby, lebo v zákone je: radosť - bolesť. Dostal som napríklad dojemný list od Kozu-Matejova, a aj iné listy, ktoré sú mi viac než odmenou za ten rok - dva, čo mi tak ťažko. Rád by som im odpovedal, neviem, či to pôjde.

I knihy som dostal. Hellove Život a Veda a

Bernadottov Koniec

Z Puškina: „Nevládzem obetovať potrebné v nádeji, že získam zbytočné (Hermann pri kartách) - „a zatiaľ žiadali od nej, aby sa obetovala ako všetky, to jest ako málokto.“ (Z Pikovej dámy): „Majúc málo opravdivej viery, mal mnoho predsudkov.“

Maxim Gorkij, Matka: „Tiahnu život ako zlodeji svoju korisť.“ Takejto vete rozumiem, ale nechápem, čo chce povedať, keď: „Len tí sú skutoční ľudia, ktorí trhajú putá umu.“ Ja myslím, že takí skutoční ľudia, ktorí trhajú putá umu, patria do blázince. „každá kvapka jedno zrnko napojí“ - to je pekné - alebo: „Každý z nás kráča už po rozbitom skle.“ Matka, keď pozorovala ľudí z mesta, socialistov: „Zvlášť ju vzrušovala ich prostota a krása, štedrá ľahostajnosť k sebe samým.“ - videla, že je potrebná mnohým. To vedomie ju vedelo uspokojiť, bolo príjemné a dvihalo sebavedomie... - „To nič, dobrý človek nežije nikdy opustený, vždy sa k nemu ľudia hlásia.“...

z toho vznikli aj niektoré moje chyby, ale nakoniec - i tie slúžili veci. No - prejavy povedané v takej zvláštnej situácii - a čítané dnes? Veď i nestranné objektívne dielo - vynález alebo pod. môže byť podivné v novej situácii - tobôž politické prejavy. No uvidíme.

31. decembra 1946

Je asi pol piatej alebo päť hodín. Moji sú teraz v kostolíku sirotinca. Boli tu napoludnie. Eržika s deťmi i Baba. Za návštevy prešiel izbou Lednár, tiež mal návštevu - ženu. Moja mi povedala neuvriteľný chýr, keby tak bol pravdivý! ... Vojtko pri obliekaní Martuške: „nebudem ťa ľúbiť“ (chcelo sa mu ešte zostať, dobre sa cítil, sedel pri mne, potom behal po izbe, nejaká rúra sa mu páčila, že je to kanón - a zrazu musí ísť, nuž nahneval sa na Martušku). Darinka dobre vyzerala dnes. Paľo je u Baby. Nevedeli, že by aj on mohol.

Dobrá, dlhá návšteva, temer trištvrte hodínová. Teraz sú v kostole, povedala mi Moja. Ja tu v cele tiež ako v kostole. Človeku zostane len to, čo pretrpel, a teda tento rok bol dobrý pre mojich a pre našich. Cítim sa dobre, trochu sentimentálne, romanticky, ale myslím, že tak je to zdravé. Strážcovi vravím, keď bral nožik na noc - pýtal sa, čo v novom roku. Reku raz platilo „V tomto roku do útoku“ a teraz vydám heslo „V tomto roku do útoku“. Dá sa hovoriť žartovne, najmä živým, i o smrti. Ba najviac o nej.

1. januára 1947

Omnia ad maiorem Dei gloriam v tomto roku a navždy. V tom je jediná možnosť stálej radosti, neprestávajúceho pokoja srdca - i na prahu smrti. Pozerať sa na tie posledné veci a potom všetko pôjde dobre i dnes i zajtra i v nešťastí bude sila a hrdosť i v šťastí bude pokora a vo všetkom nádherná odovzdanosť do vôle Božej. Chcieť dobre umrieť, to je dobre žiť. Vedieť to - a potom už netreba myslieť na ňu a predsa má človek v krvi: to je správne, to by nebolo správne a ľahko, veselo sa žije. Pravda, to neznačí, že nevážne. Naopak - veselosť nie je nepriateľom vážnosti. Nie je správne povedať: ten človek je vážny, ale tamten je veselý. Opakom veselosti by mohol byť smútok, no ten blahoslavený z Písma, ale nevážny, hlúpy, zúfalý smútok, teda v podstate zbabelosť a úzkosť. To býva, keď je človek rozbitý a nevyrovnaný. No veselosť, tichá veselosť nie je opakom tichej vážnosti - ba patrí k nej - i keď vážnosť a veselosť sú celkom rozdielne kategórie: slovom nie ako vidieť a byť slepým, ale skôr ako vidieť vážnu vec so žmurkajúcimi múdrymi očami, teda veselo - vyrovnane - ako vidieť vážnu vec a mať z nej strach. To sú dve odlišné veci na jednej tvári. Skoro ako oči a ich cesta k srdcu vlastnému i k srdcu milej, milých a vôbec všetkých ľudí dobrej vôle.

Pekné ukončenie starého a ešte krajší začiatok nového roku. Včera rodinka moja na návšteve a dnes v duchu s nimi v modlitbe a akejsi zvláštnej radosti. Práve som prišiel z kostolíka väznice. Bol som na svätom prijímaní, na svätej omši. Pekne je vo mne, pekne okolo mňa, všetko je dobré a všetko je k dobremu. Modlili sme sa s kňazom za tých, čo umreli v minulom roku a za toho, ktorý z nás prvý umrie tohto roku.

Myslím, všetci sme sa modlili akiste za mňa. Ešte mesiac, azda dva, viac sotva. Ale pritom mi je tak dobre. Iné ani neviem napísať. Dojímavú kázeň mal kňaz - saleziánsky páter, čo ma bol pred Vianocami spovedal. Balvan, kameň - aby sa stal sochou, musí prijímať údery kladivom. Akosi je mi čudné, ale mne tie údery ani nie sú údermi. Akoby som im išiel v ústrety - akoby som si ich sám kládol. Ostatne - aké údery? Je len jediné šťastie, to stále šťastie, a to mám v srdci - a len jedno nešťastie, to najstrašnejšie, v ktorom sú všetky - stratit' pokoj srdca.

Ešte si zaznačím: V kostolíku krásny spev. Zavretí sú ľudia zo všetkých povolání, teda aj herci. Operná speváčka spievala Ave Maria a jeden spevák Tantom ergo. Nádherné zneli hymny, pápežská a kostolná slovenská. Na chvíľu v kostolíku väznice: ožil štát, jeho prezident, jeho vláda, poslanci, dôstojníci, vojaci, diplomati.

Včera na večeru a dnes na obed „modranské spomienky“.

List z Michaloviec. Chlapci z Pohronia. Idúcky z kostola pr. blahož. a ohľ. am. návštevy.

Na stolíku vyložené mám fotografie rodiny. Čo asi robia? Akého mala Silvestra Moja, ako sa

cítla Martuška? Chlapci sú akiste na klzisku, je zima, dosť ostrá.

Prečítal som si z Písma niektoré state. I blahoslavenstvá. Kedysi mi bolo protirečením: „Blahoslavení, ktorí truchliť“. A na konci blahoslavenstiev: „Radujte sa a plesajte...“

A predsa, aké je to jasné, logické a presvedčivé. To môže platiť v tú čistú minútu, ba súčasne doslovne truchliť a byť potešeným, totiž vedomie toho, čo príde v každej bolesti, v každom nešťastí je prítomné súčasne so samotnou bolesťou. A teda akoby v rozlúčke myslel človek na stretnutie a pritom prežíval stretnutie, ktoré príde. Len kresťanovi môže byť smútok blahoslaveným, a teda radosťou. To vyrovnáva; robí tichým a pevným i v nešťastí, keď sa nedá zúfať, ale i v šťastí, keď sa nedá strhnúť pýchou.

Na prechádzke pred ružencom neviem ako odrazu som sa dal do problému suverenity. Jej definíciou je toľko, že nemá definíciu. Vyšiel som z Medera. Pomer sedliaka k susedovi a k ostatným gazdom. Poriadok v chotári, keď je na Jalovských jačmeň na rade, každý seje jačmeň, mohol by zasieť repu, ale by šeredne na to doplatil, zajace, paša na strnisku by nebola taká dobrá pre kravy, aby si každá čo len raz nezašla do repy, tá jedna roľa by pocítila, čo je to urobiť sa extra roľou. No i pomer dediny k dedine - národ a v národe a medzi nimi.

Suverenita nemôže byť nič iné ako vykonávané právo národa na vlastný život, teda dávanie si zákonov - vedľajšie akým spôsobom - a vykonávanie tých zákonov svojou vládou: slovom, za normálnych okolností suverenity národa, to je štát národa, totiž žijúca, účinkujúca suverenita. Teda zvrchovanosť virtuálne vzatá, suverenita, ktorá je v práve, ale nie vykonávaná, nie panujúca nemôže byť považovaná za suverenitu, na akú sa myslí, keď sa všeobecne hovorí v politickom živote o suverénnosti národa. Každý národ je suverénny. Má svoju suverenitu i podmanený národ, ale zrejme len v pojme, len v myšlienke, len v teórii - v skutočnosti ju nemá. No vedomie, že má právo na vlastný život na slobodné vykonávanie svojej suverenity, dáva národu ohromnú silu, odolnosť a pohotovosť ujať sa riadenia svojho osudu, uplatniť svoju suverenitu, teda uviesť do života právo na vlastný štát. Pravda, všetko závisí od okolností, od daného „poriadku“, od medzinárodnej konštelácie. Ohľad na tieto danosti je pre slobodnú vôľu asi to, ako mravné zákony alebo aspoň temer ako mravné zákony. Mať určité právo, to neznamená použiť ho tak, akoby človek užil svojej slobody vyskočiť z okna poschodia, keď nehori, keď má možnosť zísť schodmi na ulicu. Právo a rozum a svedomie majú byť spolu.

3. januára 1947

Po prestávke pokračovalo dnes pojednávanie. Prečítané spisy dr. Ďurčanského. Ešte aj akýsi prsteň spomínajú v dôvodoch dožiadania, aby bol z Talianska - z Ancony - vydaný československým úradom. To má byť nejaký prípad intervencie v židovskej veci za zlatý prsteň s diamantom.

I dr. Stanislav Mečiar bol spomenutý. Žiadali ho vydať?

Obhajcovia prezidentovi podali žiadosť, aby sa mohli bez prítomnosti stráže rozprávať s obžalovaným. Zamietnuté. Ja som zakázal môjmu obhajcovi podobné žiadosti podávať. Zbytočné a malicherné hry na súd.

Prvý svedok Jozef Rozim, riaditeľ v. v. Protirečil si, teraz hovoril v niektorých častiach iné, než do zápisnice obžalobcovi Šujanovi. Rozprával napríklad, ako sedel dve hodiny pod katedrou v škole, aby zistil, kto si prináša a pribíja letáky za Orla na tabuľu a chytil Ferda Ďurčanského - vari do štvrtej triedy chodil vtedy. On, riaditeľ gymnázia Rozim, pohrozil sa Ďurčanskému, že keď nevyzradí, kto mu dal letáky, tak viac neuvidí svetla božieho a Ďurčanský vyzradil, že dr. Tiso.

Trápne bolo počúvať takéto veci. Sotva môžu mať nejaký význam pre tento proces. No i to ma mrzelo, že napríklad obhajca Žabkay dal otázku: A sobášil vás? Totiž v novinách vraj útočili na

Rozima, že sa oženil a či čo, bola to nepravda, zdá sa, že za tými útokmi tužil Tisa, ale povedal to veľmi nejasne. Sprisahali ho.

Druhý svedok Ján Lichner, štátny tajomník MNO. Medziiným: Ešte pred viedenskou arbitrážou mal schôdzku s gen. Prchalom v Martine. Prchala prišiel z Bystrice. Žiadal ho, aby urobil vojenský zákrok proti Tisovej vláde. Lichner to odovodňoval - na otázku predsedovu - že to chcel urobiť z dôvodov vnútropolitických, pre výčiny gardy, ktorá sa miešala do kompetencie okresných náčelníkov, ale nie z dôvodov zahraničných. Prchala žiadala zvolenie z Prahy od ... , ale medzitým Lichner hovoril s Hodžom, ktorý vystríhal pred takým pučom, lebo vraj Nemci by nestrpeli podobný vojenský zákrok. (Ak to bolo pred viedenskou arbitrážou, to značí, že už v októbri, teda hneď po 6. októbri, chceli zlikvidovať autonómiu. Pritom však Lichner sedel v Tisovej vláde a keby ho Tiso nebol vynesal, bol by v nej zostal.) Na ktorúsi otázku obžaloby Lichner odpovedal, že vo veci maďarských požiadaviek pražská vláda súhlasila, aby Ďurčanský išiel do Berlína ku Göringovi proti požiadavkám maďarským žiadať nemeckú podporu. (To bola tá naša cesta 11. - 12. októbra, ktorá podľa obžaloby mala byť tajná.) Lichner mal vraj od notára Janeka informácie, že Ďurčanský bol financovaný Nemcami, ba aj tajnú vysielačku vraj mal. V ústrednej vláde Chvalkovský navrhol, aby sa Česko-Slovensko neobrátilo na Anglicko a Francúzsko, ale len na Nemecko a Taliansko vo veci slovensko-maďarských pohraničných krajov, lebo tým sa viac získa. Stalo sa tak vraj z Ďurčanského iniciatívy. „Vyšlo to asi z Ďurčanského“. Na ďalšie otázky Lichner odpovedal, že to určite nevie, len si myslí, ale sa nepamätá, či to predniesol Ďurčanský. Ináč, Lichner odpovedal, že Ďurčanský bol radikál, ale protimaďarsky orientovaný - a neskoršie (porada bankárov) i protinemecky.

Prisediaci (Semian): „Vý ste protestovali, keď Nemci dostali štátny sekretariát (Karmasin)?“ „Nie.“ „Vedeli ste, že je to piata kolóna?“ „Nedalo sa protestovať, to vtedy nebolo možné.“ „Zostali ste naďalej vo vláde?“ „Áno.“ „Normálne ste zostali byť členom vlády?“ „Áno.“ „Teda ste neprotestovali, hoci ste, atď. ...“

Aj Lichnera sprisahali. I táto výpoveď bola nepresná, samá neurčitost', habkanie, protirečenie. Mňa zaujímalo, čo Lichner povedal o československom národe zo stanoviska londýnskej emigrantskej vlády. Vraj jedni boli tak a druhí tak. Ja som bol za slovenskú národnú samobytnosť - povedal Lichner. Nuž, zaujímavé. Je predsa celkom jasné, a to zaiste nikto z londýnskej vlády vážne nepieral nemôže, že oficiálne stanovisko československej vlády bolo: československá národná jednota, to bol základ. V tom zmysle vyznelo prvé a jediné oficiálne vyhlásenie Benešovej vlády v Londýne o tejto podstatnej otázke. Až po zákroku komunistov, akiste po ceste Novomeského - teda asi na konci roku 1944 - prinútení boli zmeniť, z taktiky, svoje stanovisko v tejto veci.

Tretí svedok bol starý maďarský advokát, bývalý vodca maďarskej kresťanskosocialistickej strany dr. Lelley. Tisa poznal vraj ako Maďara za Maďarska v Nitre a po prevrate mu raz povedal, že i za cenu Československej republiky pôjde proti Čechom. Šujan na konci predostrel nejaké časopisy (Nitra?) , ktorých zodpovedným redaktorom bol Tiso a Rašla poukázal na dobrú pamäť, akú prejavil pri svedeckej výpovedi dr. Lelleyho prezident - vraj to pripomenie, keď bude reč o povstaní.

Takýmto štýlom to ide teda. Celý čas nepovedal som nič, iba toľko - keď sa predsa pýtal, či mám otázky - „Nemám“. Aj obhajcu som požiadal, aby mlčal spolu so mnou. Reku, malé mlčanie mora.

Moja bola prítomná od začiatku do konca, od 9. do 14. hodiny. Bolo mi veľmi ľúto prezidenta, že ho stavajú do takého svetla. Predsa nemôže byť o tom pochybnosti, že je Slovak a že mu vždy išlo o záujem národa.

Dnešný deň bol trpký pre prezidenta, azda i zajtrajší, potom zaiste prídu dni trpké pre mňa. No musíme to prekonať. Mať oči na cieľ

upreté, nepozerať sa pod nohy a necítiť sa stredom sveta. Dnes je prvý piatok roka a mesiaca. V litániách k Božskému srdcu zastavil som sa pri prosbe „potupením nasýtené, zmluj sa“. Nemusi to byť zlé, keď sa človek nasýti bolesťou i potupou; ak našiel zmysel života, je to celkom zdravé. Len aby nám Ten Tichý a Pokorný srdcom spravil srdce podľa srdca svojho a všetko bude nádherné, všetko v najlepšíom poriadku.

4. januára 1947

Pojednávanie od deviatej do pol druhej hodiny. Svedok Michal Korman, bývalý redaktor Robotníckych novín a vedúci človek československej sociálnej demokracie na Slovensku. Hovoril to, čo predtým dal do zápisnice obžalobcovi Šujanovi. Zo svedeckej výpovede sa ukázalo, že v podstatných veciach hovorí opak toho, čo včera povedal svedok Lichner - o veciach po mobilizácii (v septembri roku 1938), po Hitlerovej reči za návštevu u Tisa v Bánovciach. Podrobne rozprával o tom, ako ho prenasledovali gardisti, bili ho, zatvorili na Radlinského ulici do pivnice - na konci však uznal, že bol vyslobodený na zákrok Macha, u ktorého intervenovala žena alebo niekto z Kormanovej rodiny. Ja som s určitost'ou nevedel potvrdiť, či som výslovne Kormanu vyslobodil, ale poznamenal som, že som zastavil a zakázal podobné veci na Hlavné veliteľstve Hlinkovej gardy akonáhle som sa z intervenciou o nich dozvedel. Vtedy som Sahulčíka a ešte niekoľkých - možno i Kormanu - teda všetkých dal prepustiť (a tých, čo tieto veci na HG vystrájali dal som zatvoriť do Ilavy, nechcel som súdu výslovne povedať mená, boli to traja či štyria, ostatných som vyhodil z Hlavného veliteľstva, i Murgaša som zbavil náčelníctva. Toto posledné som aj povedal súdu.) Korman medziiným: „Donútili ma arizovať. Nemohol som sa zúčastniť na povstaní, lebo som mal vrede, reumu, cukrovku, atď.“

V roku 1943 po Mussoliniho páde Vašek a ešte niekto ma vyhľadali v Trenčianskych Tepliciach, oslovili ma ako ministra, že sa má utvoriť vláda na čele s Mičúrom, ktorá by bola prijateľná Rusom“. Bolo mi až trpké počúvať tieto veci. Mičúra a Korman - arizátor, ktorých dr. Vašek získaval do vlády prijateľnej pre Rusov!

Na konci ostré zrážky pre vyhlásenie Kormanovo, že komunistom sa tiež nedalo veriť, lebo aj tí boli za rozbitie ČSR (žilinský zjazd), a že československé strany boli nejednotné, že Ursíny bol v styku s Beranom, ktorý neradil prijať marxistické strany a splniť to, čo navrhnu ľudáci).

Korman dostal otázky aj ohľadom Lichnera: Najviac Čechov ... a z ktorého rezortu bolo odstránených a vyvezených do Čiech? (Myslím predsedu dal túto otázku a Korman odpovedal: „No, začalo sa to z Lichnera z jeho rezortu ... Prisediaci, ktorý má výzor permanentne zúrivého agitátora, dal otázku dosť nejasnú, začal takto: Imperializmus a militarizmus, atď. - ste nevideli, že ohrozuje, atď. Druhý komunista - prisediaci tiež niečo podobného sa pýtal. Na to sa Korman začervenal a rozčúlene začal hovoriť o komunistickej minulosti: Nedalo sa s komunistami počítať, lebo boli ešte viac za autonómiu, ako ľudáci predtým. Potom začal Šujan i Rašla. Nakoniec padli návrhy, aby bol vypočutý Clementis, atď. Po porade: Vypočutý bude Clementis, ale dožiadanim, arcibiskup dr. Kmeťko, biskup dr. Škrábik, Pavel Teplanský i napriek tomu, že je hluchý, Randík, gen. dr. Ečer a bude premietaný film z norimberského medzinárodného súdu.

Týmto posledným rozhodnutím o premietaní filmu je vlastne povedané, že nám sa pripíše a už pripisuje to, čo robili Nemci. To teda značí, že rozsudok je hotový a týmto filmom aj odôvodnený.

Po tom, čo som vybadal z debaty obžaloby, prisediacich, atď. s Kormanom - i okolo Lichnera - vidím, aký hrozný je svet vonku. Koho nezabili Nemci, tomu beda, ak nie je „v mojom tábore“.

Môj obhajca dal dnes Kormanovi dve otázky. Až som sa spotil, čo ma mrzelo, že napriek mojim prosbám, ba priam zákazu, aby nedával otázky, jednako dával. Cítim, že to nemá zmyslu dávať otázky - len kvôli malicherným vedľajším veciam alebo pre demonštráciu, ale ťažko je to. A ešte môj obhajca je skvelý. Tisovi sú iní, tí stále podávajú návrhy, nepremyslené otázky, chcú sa ukázať, zaskvieť, pritom zabúdajú, že obhajujú človeka, ktorý bol zvolený za prezidenta Slovenskej republiky. Im je to jedno zašpiniť istého činiteľa toho istého štátu, tej istej vlády, ba i celú vládu, celý štát, len aby sa zaligotala ich pohotovosť, obratnosť, rečnícka rutina - a zatiaľ len škodia i svojmu klientovi, ale najmä veci.

Bola daná napríklad otázka, či sa v autonómii nevidel vlastne len hospodársky záujem Slovákov. Táto otázka mala byť na osoh obrane, ale čím nám mala prospieť? Ved' tu nešlo len o hospodárske veci a menovite nie v prvom rade. Išlo o národnú samobytnosť a práva z toho vyplývajúce. Déer tiež bol za takú autonómiu, ktorá by bola len hospodárska, ale otázka národnej samobytnosti mala zostať stranou, lebo podľa neho zmyslom existencie Československej republiky bolo udržať jednotný československý národ. Dnes jednou z najvtipnejších otázok bola Rašlova: Prečo československí národní socialisti boli prijateľní, hoci stáli na základe československej národnej jednoty a prečo nie komunisti, ktorí boli za samobytnosť slovenskú? Dobrý postreh, ale ani ten nešiel do hĺbky. Slovenskí národní socialisti v tom momente odmietli československú národnú jednotu a postavili sa na základ samobytnosti, keď sa stali prijateľnými Hlinkovej strane, zatiaľ čo komunisti stáli na základe ideológie historického materializmu, a tak z príčin svetonáhľadových boli neprijateľní, totiž tí, ktorí sa tohto základu nezriekli. Ináč, v poslednom čase aj komunisti boli za československý národ podľa posledného vyhlásenia Kominterny v tej veci. Kým boli za autonómiu, mne a môjmu kruhu (Urban, atď.) boli blízki. Stali sa centralistami a Českoslovákmi vtedy, keď to Moskve vyhovovalo a boli za autonómiu a za samobytnosť vtedy, keď jej zasa toto vyhovovalo. My sme však vždy bez ohľadu na medzinárodné okolnosti v tejto zásadnej otázke boli dôsledne za národnú samobytnosť a za všetky práva z toho vyplývajúce.

Že po marcovom prevrate boli výčiny: Boli, ale som ich dosť rýchlo zarazil. No, po ktorom prevrate v iných režimoch a iných krajinách neboli? A či boli niekde také malé, ako u nás? Keby sa raz robila bilancia hociktorého režimu, jeho prvých mesiacov ako aj rokov - Ruska, Poľska, Maďarska, Rumunska, Nemecka, Francúzska, Talianska, atď. v prechodoch - potom by sme videli ten rozdiel!

Pravda, triezvym rozumom uvažujúc - a najmä oddelene od ostatného sveta a predošlých udalostí - nuž treba sa zhroziť nad každým výčinom a odsúdiť ho. Ale nech dvihne kameň ten, kto sa cíti nevinným.

Čosi sa mi marí - neviem v akej súvislosti minule bola daná otázka alebo padla poznámka, že je pochopiteľné a správne, „keď si bránite život“. - Odpovedal som, že to je nesprávne povedané, teda, že je to nie úplná veta, nie celá pravda. Život si brániť je povinnosťou. Ale! Brániť si život tak, aby človek mohol spokojne, vyrovnaný umrieť. O čistú smrť, čisté svedomie ide, umrieť s čistým svedomím, to je cieľ. - Aj keď naň nemyslím, stále v akomsi slávnostnom postoji, ba i keď vôbec nemyslím naň vedome, mám ho už v krvi. A vari preto sa mi žije tak, akoby mojím povoláním bolo čakanie smrti a príprava na ňu - no akými samozrejým spôsobom, asi ako sedliak orie a nemyslí na to: seje, rozosievá a nemyslí stále na každé zrnko, na každý krok.

5. januára 1947

Nedela - prestávka. Poslal som list J. Koza-Matejovovi na pekný list k Vianociam. Dnes bola doteraz vari najtuhšia zima.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

KULTÚRA

Dvojtyždenník závislý od etiky
Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava.

Telefón 0903 846 313.

Vydáva FACTUM BONUM, spol. s r. o.,

Wolkrova 39, 851 01 Bratislava.

IČO: 35 734 710

Predseda redakčnej rady: *Július Binder* – Šéfredaktor: *TEODOR KRÍŽKA*. – Cena jedného čísla je 1,50 € – Časopis vychádza každé dva týždne s výnimkou mesiacov júl a august. Ročne vychádza 21 čísel – Stánkový predaj: Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a poštový doručovateľ Slovenskej pošty, alebo elektronicky na e-mailovej adrese: ganisinoval.renata@slpostas.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P. O. BOX 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@slpostas.sk. –

Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo: EV 757/08. – Prijímame iba príspevky napísané elektronicky vo formáte word, označené menom autora a graficky neupravené. Nevyžiadané rukopisy nevraciam. Stanovisko redakcie sa nemusí zhodovať s názorom autora – E-mail redakcie: kultura@orangemail.sk – internetová stránka a archív časopisu: www.kultura-fb.sk – Tento ročník vychádza s príspevkom Ministerstva kultúry SR. – ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

Poznámky k diskusii na tému „Zrodenie národov“ v diskusnom paneli „Zrodenie a smrť Československa“ na pražskom Festivale spisovateľov 18.4.2013. Pozvanie prijala americká historička Mary Heimannová, politik Petr Pithart a historik Jan Rychlík.

ČESKOSLOVENSKO Z POSTKOMUNISTICKEJ PERSPEKTÍVY

Ani takmer za štvrtstoročie akademickej slobody nedokázala česká historiografia dostatočne objasniť vplyv propagandy a mýtov v českých dejinách 20. storočia. Na reflexiu vzniku, existencie a zániku spoločného štátu Čechov a Slovákov tak majú v českom prostredí (akademické nevyimajú) značný vplyv sentimentálna nostalgia, propagandistický balast (pretavený do otupujúcich kliše a floskúl) a tzv. moderná česká štátnosť.

Cnenie za Československom neberie na vedomie fakt, že na to, aby vznikla silná tradícia súžitia dvoch národov v spoločnom štáte, je potrebná obojstranná vôľa a zhoda v základných otázkach. V medzivojnovovej tzv. Prvej ČSR však takáto symbióza medzi Čechmi a Slovákmi nenastala - najmä preto, že česká strana odoprela Slovensku autonómnú správu. Povojnová tzv. Tretia ČSR potom postupne vznikajúcu priepasť medzi oboma národmi len prehĺbila - najmä popravou Jozefa Tisa a z českej strany presadením sovietofilstvom, ktorého dôsledkom bola sovietaizácia spoločného štátu. Preto bola táto „priepasť“ politickým aktivizmom slovenských exulantov v slobodnom svete takmer nevyhnutne kanonizovaná ako budúca hranica dvoch nezávislých štátov. Hoci to nie je pre Čechov príjemné, je preukázateľné, že k podstatným chybám dochádzalo od vzniku spoločného štátu 1918-1938 i po jeho znovuzrození v zmutovanej podobe socializujúcej „ľudovej vlády ľudu“ (1945-1948) prevažne na českej strane. Tá sa, žiaľ, vo veci slovenských národných aspirácií vrátila k prezieravej ignorancii aj po páde komunizmu. K tomu sa dá dodať, že tzv. Druhá ČSR (1938/1939) trvala príliš krátko a komunistický štát v období 1948-1989 ovládaný z Moskvy sa nedá z hľadiska naplňovania politickej vôle oboch národov vôbec brať do úvahy.

Medzi kliše a floskuly o liberálnodemokratickom a ľudovodemokratickom (medzivojnovom a povojnovom) československom štáte patria napr. pojmy: „ostrov demokracie“, „Masarykova demokracia“, „zrada Západu“ či „mníchovská zrada“, „vôľa ľudu“, „ľudácki klérofašisti“, „slobodné voľby 1946“, „demokrati v Národnej fronte“, „slovenskí separatisti v exile“. Aké sú fakty? „Ostrov demokracie“ mal veľké chyby krásy: politickú „infraštruktúru“ príležitostne sa vymykajúcu ústavnosti, český centrismus s viac či menej latentnými prvkami krajného nacionalizmu, nedostatok veľkorysosti voči nečeským národom, prezieravé a výbojné správanie voči susedom. Prvý československý prezident T. G. Masaryk nebol autorom demokratickej ústavy z roku 1920, ani výhradným vlastníkom štátu. Medzivojnový štát bol obdobne ako Masaryko-

vou taktiež Kramářovou, Švehlovou, Klobučkovou, Benešovou, Beranovou či Hlinkovou a Tisovou republikou, ak by sme ju chceli stotožňovať s politickými vodcami. Okrem toho Masaryk bol skôr svojhlavým, často sa mýliacim rozumkárom s tvrdými politickými laktami než vzorom cnosti a vševedúcim filozofom, ako sa dnes kultovo podáva jeho obraz. Západ ČSR roku 1938 nezradil, pretože „Západ“ sa s ČSR nedohol na ničom, čo by mohol

JAN CHOLÍNSKÝ

Zrodenie a smrť Československa

zradiť (i keď západné veľmoci dohodami s nacistickým Nemeckom a komunistickým Sovietskym zväzom v rokoch 1938 a 1945 jednoznačne zradili princípy vlastnej kultúry). Časť československého územia obývaného českými Nemcami ponúkol už v polovici roku 1938 prezident Edvard Beneš prostredníctvom československého spojencu Francúzska Adolfovi Hitlerovi. Dohode podpísanej v Mníchove 29. 9. 1938 predchádzalo súhlasné a neodvolané stanovisko československej vlády o odstúpení územia Nemecku 21. 9. 1938. Povojnový ani komunistický politický režim „národných frontov“ sa neopieral o „vôľu ľudu“, resp. legitimitu prejavenu slobodnými voľbami, oba boli výrazom uzurpovania politickej moci pod záštitou J.V. Stalina a jeho Červenej armády. Roku 1946 nemohli byť v ČSR slobodné voľby, pretože tu neexistovala politická sloboda a bola zakázaná politická opozícia. Nekomunisti z Národného frontu boli v rámci Tretej republiky rovnakými „ľudovými demokratmi“ či „nedemokratmi“ ako ich komunistickí koalíčni partneri, keď okrem iného neváhali zakázať a prenasledovať politickú opozíciu, vykonať etnickú čístenku či siahnuť na základné právo občanov vlastniť majetok. Niektorí predstavitelia Hlinkovej slovenskej ľudovej strany vrátane A. Hlinku a J. Tisu patrili ku kléru (tj. k hierarchii rímskokatolíckej cirkvi), ale neboli fašistickými, ale kresťanskými politikmi (...). Slováci, ktorí v dobe nadvlády komunizmu v strednej Európe propagovali v exile slovenskú samostatnosť, mali za daných okolností plné právo obhajovať tento legitímny politický cieľ.

Moderná česká štátnosť je pojem vyjadrujúci postkomunistický politický, akademický a dokonca i mediálny štátoprávny a filozoficko-historický mainstreamový úzus týkajúci sa kultúrneho ukotvenia a historickej kontinuity Českej republiky. Je postavená na nasledujúcich (chránených) pilieroch: kult T.G. Masaryka, medzivojnové ČSR aj s jeho národnostnou a zahraničnou politikou, politický a vojenský protinacistický odboj, adorácia politickej činnosti E. Beneša, povojnové ČSR aj s jeho národnostnými odsunmi a majetkovými presunmi, pojmami disentu v dobe tzv. normalizácie ako mravnej elity spoločnosti, kult Václava Ha-

vla, špecifická kontinuita komunizmu s postkomunizmom. Moderná česká štátnosť určuje hranice politicky, akademicky a mediálne akceptovateľnej „historickej korektnosti“, bráni neustrannému zhodnoteniu kvality uvedených „pilierov“ i ďalších kľúčových javov v moderných českých dejinách a je nástrojom novej indoktrinácie a manipulácie verejnej mienky. Pripomenúť môžeme zákon o zásluhách E. Beneša z roku 2004, zneužitie témy vysídlenia českých Nemcov v prezident-

skej kampani roku 2013 či súčasný spor o cirkevné reštitúcie.

OD VZNIKU K ZÁNIKU OPTIKOU JEDNEJ DISKUSIE

(...) V diskusnom paneli „Zrodenie a smrť Československa“ sa okrem iného rozoberala i z mainstreamového pohľadu kontroverzná monografia Mary Heimannovej Československo: štát, ktorý zlyhal (Czechoslovakia: The State That Failed, Yale University, 2009).

Všetci traja diskutujúci sa zhodli na tom, že Československo vzniklo vďaka medzinárodnej konštelácii a rozhodnutiu víťazných veľmocí na konci Prvej svetovej vojny, za súčasného politického i vojenského (legionárskeho) odhodlania a úsilia Čechov a Slovákov. Na problematiku nového štátu však poukázala iba Mary Heimannová: „Spôsob, akým Československo vzniklo, bol nekonzistentný od samotného počiatku. (...) V prípade západnej časti Československa šlo o historické práva, čo boli platné argumenty. (...) Pre zaradenie východnej časti Československa sa argumentovalo niečím iným. Vzhádzalo sa z etnických aspektov. A práve v tom spočíva koreň problémov v snahe vytvoriť československý národ, čo vyvolalo nepriateľské postoje medzi Slováckmi.“ Zmiený nebol povojnový spor o „osloboditeľské zásluhy“ medzi vodcami zahraničnej akcie, domácimi politikmi a zástancami významu protibolševickej legionárskej anabázy. Ani to, že dvaja krajskí vodcovia boja za českú národnú nezávislosť v USA a Rusku - Karel Pergler a Václav Vondrák - boli z ČSR takpovediac vyobcovaní.

Na otázku moderátora, prečo autorka nazvala ČSR štátom, ktorý zlyhal, uviedla, že neboli naplnené dva hlavné politické ciele, ktoré pred veľmocami proklamoval Masaryk a Beneš. Prvým bolo zabránenie prípadnej opakovanej nemeckej rozpinavosti vďaka novému silnému štátu v strede Európy, druhým vnútorné kantonálne usporiadanie (ústretové k národnostným potrebám) podľa vzoru Švajčiarska. Svoje zdôvodnenie zakončila lapidárne: „Štát nevydržal, najprv zlyhal po dvadsiatich rokoch a potom prišla totalita. Rozhodne sa dá povedať, že ten štát neuspel. Je to jednoduché.“

Diskutéri politik Petr Pithart a historik Jan Rychlík sa však k názvu knihy vyslovili s výhradami (...), že ČSR predsa len až tak nezlyhalo. S

ohľadom na skutočnosť, že sa v priebehu dvadsaťročnej slobodnej existencie dvakrát rozpadlo a že viac než štyri desaťročia žili jeho obyvatelia v totalite, zneli ich výhrady k názvu knihy trochu detinsky. Prvý z nich prejavil obavy, či nechce autorka názvom knihy zbaviť Francúzsko a Veľkú Britániu zodpovednosti za Mníchovskú dohodu z roku 1938. Druhý odmietol názov ako zavádzajúci s argumentom, že zlyhali všetky mnohonárodnostné štáty v tejto ob-

lasti a uviedol nepresvedčivé porovnanie s Poľskom, Juhoslaviou a Sovietskym zväzom. Ešte menej presvedčivo potom znel ďalší argument, že štát nezlyhal, pretože ho de facto Česi založili ako svoj štát a ten predsa existuje dodnes.

Je teda evidentné, že vedúca, tj. česká politická reprezentácia medzivojnového ČSR zlyhala: 1.) Nedokázala vyriešiť národnostnú otázku, nedala včas autonómiu Slovákom a českým Nemcom a opakovala tak v princípe chybu Rakúsko-Uhorska. 2.) Prostredníctvom hradného tandemu Masaryk-Beneš viedla katastrofálnu zahraničnú politiku orientovanú na Francúzsko a Spoločnosť národov, koketovala s totalitným Sovietskym zväzom a zanedbávala dobré vzťahy so susedmi, najmä s Poľskom a Maďarskom. 3.) Nedokázala sa dôsledne držať ústavných princípov a príležitostne ich obchádzala zákulisnými dohodami a intrigovaním - dôsledkom bol kolaps v septembri 1938, keď v kritických dňoch nebol zvolaný parlament. 4.) Patria sem i nasledovné zlyhania počas vojny: príprava a realizácia sovietofilského režimu Národného frontu a tým aj sovietaizácia štátu a spoločnosti.

(...) Historik J. Rychlík odviezol pozornosť od podstatného k nepodstatnému rozvíjaním úvah o tom, prečo sa ČSR nemohlo stať obdobou Švajčiarska. E. Beneš totiž na Parížskej mierovej konferencii roku 1919, kde sa rozhodovalo o medzinárodnom uznaní nového štátu, verejne prehlásil, že sa pre nový štát pripravuje liberálny a autonomistický model podobný švajčiarskemu a zároveň klamal, keď pri referovaní o českých Nemcoch znížil ich počet na polovicu. Nejde však o to, či sa ČSR mohlo stať Švajčiarskom, ale o to, že sa tým nikto z jeho československých vodcov ani vážne nezaoberal. Vysvetlenie J. Rychlíka: „Chcel by som sa vyjadriť k tomu Švajčiarsku - prosím vás, nebudeme si nič nahovárať... Každý politik, ako by som to slušne povedal, musí mať určitú pružnosť názorov, pretože politika nie je o morálke, politika je o moci a o peniazoch. Keď vám niekto hovorí opak, tak mu neverte. Je to buď podvodník alebo hlupák.“ Táto argumentácia je prinajmenšom zarážajúca a pripomína modus operandi skrachovaných politikov typu E. Beneša a H. Ripku, pre ktorého v politike morálka neexistovala. Zároveň pripomína i mo-

rálku komunistov, podľa ktorých bolo dobré všetko, čo by im pomohlo získať moc.

Taktiež ďalšia teoretická argumentácia J. Rychlíka, že prakticky nebolo možné, aby sa Česi so Slováckmi zžili v jednom štáte, dokladaná teóriami o „prirodzenom nacionalizačnom procese“ a „súčasnej vlne nacionalizácie“, sa vyhýba dobovým problémom. Ide najmä o neposkytnutie sľúbenej autonómie Slovensku už pri vzniku štátu, upieranie národného štatútu Slovákom na úkor pavedeckej teórie „čechoslovakizmu“, uväznenie slovenského politického vodcu A. Hlinku, vývoz českého ateizmu do nábožensky založeného Slovenska, opakované nespĺnenie prísľubu samosprávy v roku 1935. Presadzovanie vykonštruovanej teórie „čechoslovakizmu“ bolo zmienené len v súvislosti s pragmatickým navýšením počtu „štátneho národa“, ktorého cieľom bolo dostatočne prevýšiť českých Nemcov. Nepoukázal však na to, ako bola táto taktika prijatá na Slovensku, ani na to, že práve autonomizmus či federalizmus predstavoval alternatívne riešenie, ani na to, že sa ponúkali i iné možnosti názvu štátu, napr. Stredoeurópska republika (federácia). (...)

Podrobnejšie alebo vôbec nebol zmienený napr. slovenský exilový autonomizmus a federalizmus z doby druhej svetovej vojny a jeho odmietnutie českými ľuďmi Dočasného štátneho zriadenia Československej republiky v emigrácii, územnej a ústavnoprávnej odlišnosti medzivojnového a v máji 1945 znovuzrodeného Československa (okrem mimoriadne prínosného vstupu P. Pitharta, ktorý sa kriticky vyjadril k politickému režimu Tretej republiky ak jeho nereflexivitu po páde komunizmu, keď okrem iného konštatoval: „K tomuto najdôležitejšiemu obdobiu v modernej histórii sa proutom nechceme vracieť, to je úplne inštinktívny odpor voči tomu, aby sme si pripustili, že sme si za to - mysliac komunizmus - mohli sami.“), rozdielne povojnové postoje Čechov a Slovákov k sovietskemu komunizmu, využitie slovenských aspirácií komunistickou taktikou v rokoch 1945 a 1968, ani český a slovenský exilový politický aktivizmus v období 1945-1989.

(...)

Debata sa priebežne vracala ku knihe Mary Heimannovej vrátane upozornení moderátora, že kontrakt na jej české vydanie bol zrušený (zrejme z dôvodov „historickej nekorektnosti“) i vysvetlení, že nekritizuje český národ, ale ČSR. Autorka knihy v záverečnom vstupe uviedla: „Chcela som zistiť pravdu. Rozhodne som sa nechcela dívať na Čechov deštruktívne. Pochádzam z Ameriky a celkom isto Ameriku môžeme kritizovať omnoho viac, než je kritizovateľné Československo. Ja som chcela iba začať diskusiu a nájsť vyvážený prístup.“ Za svoje slová, sympatické vystupovanie, presnú argumentáciu i výbornú češtinu zožala zaslužený potlesk. Nezošáva nič iné, len dúfať, že kniha Československa: The State That Failed napokon v češtine predsalen vyjde a (...) zarádi sa medzi knihy jedinečne odkrývajúce pomaly sa vzdávajúcu česko-slovenskú minulosť.

Skrátene z originálu
uverejneného

v časopise Babylon č. 4/2013
Z češtiny preložila K. Džunková